

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Špela Plešnik

Vloga žensk v šolstvu v Mežiški dolini nekoč in danes

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Špela Plešnik

Mentorica: doc. dr. Alojzija Židan, visokošolska učiteljica

Vloga žensk v šolstvu v Mežiški dolini nekoč in danes

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Vloga žensk v šolstvu v Mežiški dolini nekoč in danes

Magistrska naloga obravnava področje izobraževanja ter pozicije žensk v izobraževanju v Mežiški dolini nekoč in danes. Zgodovinsko gledano je šlo šolstvo skozi več različnih obdobij ter oblasti, prav tako je izobraževanje imelo različne namene. Različna pa je bila tudi vloga in prisotnost žensk pri izobraževanju samem. Tako je sprva bilo izobraževanje namenjeno izključno moškim, stoletja kasneje, z razvojem meščanstva, so se lahko pričele izobraževati tudi premožne ženske iz uglednih družin. Učitelji so bili sprva samo moški, saj je bil vstop žensk v edukacijsko politiko dolgo časa oviran, ženske so imele omejene možnosti. Danes so ženske v izobraževanju zastopane predvsem kot učiteljice in vzgojiteljice, na vodilnih položajih prednjačijo moški. Prav tako se ženski stili vodenja razlikujejo od stilov moškega vodenja. Pri izobraževanju je ključnega pomena jezik, ki lahko le s kakovostnim in uspešno vodenim šolstvom ohrani svoj pomen in namen. Zato ima šolstvo velik pomen pri ohranjanju in skrbi za jezik.

Ključne besede: izobraževanje, vodenje, Mežiška dolina, ženske.

The position of women in education in the Mežica Valley in the past and present era

The Master's thesis deals with the field of education and the position of women in education in the Mežica Valley in both the past and present era. Historically viewed the education system went through many different periods and authorities and had many different purposes. The role and presence of women was also different in the field of education itself. Originally education was intended exclusively for men, but later on the wealthy women from respectable families could also join them. In the beginning there were only male educators as the entry to the field of educational politics was hindered for a long time, resulting in limited options for women. Today women in the field of education are represented mainly by the role of educators or teachers and preschool teachers while the leadership positions are dominated by man. Female leadership styles also differ from the styles of male leadership. The most vital part in education is the language, which can retain its meaning and purpose only with guided education which is successful and high quality. Therefore, the importance of education is in preserving and caring for the language.

Key words: education, leadership, Mežica Valley, women.

KAZALO

1	UVOD	6
1.1	Uvodna predstavitev naloge	6
1.2	Opredelitev obravnavanega področja	6
1.3	Cilji naloge.....	7
1.4	Tezi	8
1.5	Metodologija	8
2	PREGLED ZGODOVINE ŠOLSTVA V MEŽIŠKI DOLINI	8
2.1	Mežiška dolina in Koroška	8
2.2	Zgodovina Koroške in Mežiške doline skozi čas	9
2.3	Karantanija in njen pomen na slovenski jezik	11
2.4	Pregled razvoja šolstva	13
2.5	Razvoj šolstva v Mežiški dolini.....	15
2.5.1	Šolstvo v srednjem veku.....	15
2.5.2	Obdobje protestantizma in protireformacija.....	16
2.5.3	Šolstvo po terezijanskih reformah ter začetki ustanavljanja šol v Mežiški dolini.....	16
2.5.4	Šolstvo v zagonu.....	17
2.5.5	Šolstvo v obdobju Jugoslavije	18
2.5.6	Šolstvo po osamosvojitvi.....	19
2.6	Proučitev dejavnikov, ki so vplivali na šolstvo v Mežiški dolini	19
2.7	Jezik in šolstvo na Koroškem	21
2.8	Zgodovinski pregled ravnateljev in direktorjev ter njihova vloga	23
2.9	Vloga žensk pri razvoju šolstva	31
3	TRENTNO STANJE	34
3.1	Šole v Mežiški dolini danes	34
3.2	Številčno razmerje med spoloma vseh zaposlenih v šolstvu	35
3.3	Številčno razmerje med spoloma v primerjavi z vodstvenimi funkcijami	36
3.4	Ženske na vodilnih položajih v šolstvu danes	37
3.5	Proučitev dejavnikov, ki vplivajo na šolstvo v Mežiški dolini.....	38

4	VODENJE	43
4.1	Menedžment in vodenje	43
4.2	Teorije menedžmenta in vodenja	44
4.3	Menedžerske vloge	46
4.4	Lastnosti uspešne vodilne osebnosti	48
4.5	Temeljne značilnosti moškega in ženskega vodenja (ona/on?)	49
5	REZULTATI	57
6	ZAKLJUČEK	58
7	LITERATURA	60

1 UVOD

1.1 UVODNA PREDSTAVITEV NALOGE

Z našo nalogo bomo prikazali pomen vloge žensk, ki so jo odigrale skozi zgodovino šolstva v Mežiški dolini. Hkrati bomo predstavili kronološko zgodovino šolstva ter poudarila pomen slovenskega jezika pri razvoju šolstva, saj je jezik ključnega pomena za šolstvo, in tudi obratno. Ženske so bile skozi različna obdobja zgodovine pogostokrat krivično zapostavljene, prav tako pa so, predvsem na začetku, organizirane oblike šolstva imele zgolj majhno število podpornikov. Čeprav imata Koroška in s tem tudi Mežiška dolina izjemno pomembno in pestro zgodovino, se še dandanes to regijo pogostokrat krivično zapostavlja na vseh ravneh, tudi v šolstvu. Nikakor pa ne gre zanemariti dejstva, da je prav nekdanja Karantanija, ki je bila na območju današnje Koroške, bila zibelka slovenskega jezika in je v zgodovini odigrala izjemno pomembno vlogo. Lahko torej rečemo, da jezik oblikuje šolstvo, šolstvo pa posredno oblikuje državo, saj lahko le z znanjem dosežemo gospodarski razvoj in blaginjo države.

Naša naloga vsebuje razvoj šolstva tako širše, kot tudi v Mežiški dolini in kronološki pregled vseh upraviteljev in ravnateljev osnovnih šol v Mežiški dolini od nastanka do danes. Na osnovi tega pregleda smo tudi ugotavljali razmerja vodstvenih delavcev in zaposlenih nasploh po spolu. Obravnavali smo tudi področje ženskega ter moškega načina vodenja.

1.2 OPREDELITEV OBRAVNAVANEGA PODROČJA

V preteklosti je bilo vodenje in odločanje na vseh področjih izključno v domeni moških. Enako je bilo tudi v šolstvu in izobraževanju nasploh. Šele v zadnjih nekaj desetletjih pa so se na to področje začele vključevati tudi ženske. Takšna sprememba je bila posledica čedalje večje enakopravnosti med spoloma in emancipacije žensk. To je prišlo do izraza predvsem v takratni skupni državi Jugoslaviji, kjer je takratni družbeni red, socializem, spodbujal izobraževanje žensk ter njihovo enakopravnost in enakost.

Na splošno so ženske še danes na večini vodilnih položajev v manjšini. Na področju šolstva je danes na vodilnih položajih kar precej žensk, kar bomo tudi poskušali dokazati v naši nalogi, saj so bile v preteklosti pogostokrat zapostavljene in niso imele možnosti nastopiti na (naj)višjih položajih. Ženske so v šolstvo vpete predvsem v vlogi učiteljic in vzgojiteljic, na vodilnih položajih pa že od samega začetka organiziranega šolstva izrazito prednjačijo moški, ki pa so na učiteljskih funkcijah zastopani v zelo majhnem številu.

Zaradi vse močnejšega gibanja za pravice žensk, za emancipacijo, za enakost z moškimi, je naraščalo tudi število ženskih vodij v šolstvu. Ženske so v šolstvu, predvsem v predšolski in osnovnošolski vzgoji, zelo številčno zastopane. Po naših podatkih še niso bile opravljene analize v šolstvu v Mežiški dolini, zato bomo poskušali prikazati ta razmerja z našo nalogo.

1.3 CILJI NALOGE

Z nalogo želimo pokazati vlogo žensk, ki so jo odigrale pri razvoju šolstva nekoč in danes. Omejili smo se na Mežiško dolino, ki meji na sosednjo Avstrijo. Tesna zgodovinska in politična povezava je verjetno imela pomemben vpliv tudi na šolstvo. Skozi zgodovino so Mežiški dolini večkrat vladale različne države, posledično pa se je menjal tudi uradni jezik.

Z nalogo bomo torej prispevali tudi k večjemu spoštovanju slovenskega jezika in šolstva ter večji narodni pripadnosti, saj se zaradi vedno večjih dnevnih migracij iz Mežiške doline v sosednjo Avstrijo na le-to prepogosto pozablja.

Teoretični cilji naloge bodo:

- predstaviti pomen šolstva v Mežiški dolini
- oblikovati zgodovinski pregled nastanka in razvoja šol v Mežiški dolini
- proučiti dejavnike, ki so vplivali in imajo še vedno vpliv na šolstvo v Mežiški dolini
- prikazati zgodovinski pregled ravnateljev in direktorjev vseh šol v Mežiški dolini in kakšna je bila njihova vloga
- izpostaviti pomen vloge žensk pri razvoju šolstva v Mežiški dolini
- proučevati temeljne značilnosti ženskega in moškega vodenja na edukativnem področju
- predstaviti številčno razmerje med spoloma vseh zaposlenih v šolstvu v primerjavi z vodstvenimi funkcijami

Torej bo namen naše naloge predstaviti vlogo žensk v šolstvu nekoč in danes, hkrati pa tudi znanstveni doprinos k spoštovanju slovenskega jezika, predvsem na obmejnih območjih.

1.4 TEZI

Z nalogo bomo poskušali prikazati vpliv in vlogo žensk pri nastanku in razvoju šolstva v Mežiški dolini. Zato bo glavno raziskovalno vprašanje sledeče: »Kakšen vpliv so imele ženske na razvoj šolstva v Mežiški dolini?«. Postavili smo si temeljno tezo, ki predpostavlja: »Ženske so imele premalo možnosti in premajhen vpliv pri sooblikovanju šolstva v Mežiški dolini«.

Cilj magistrske naloge je, da se odgovori na glavno raziskovalno vprašanje in temeljno tezo ter da se sprejme ali ovrže sledeči hipotezi:

H1: Od začetka šolstva do danes so pri vodenju šol v Mežiški dolini imeli prevlado moški.

H2: Vpliv na šolstvo v Mežiški dolini ima njena geografska lega.

1.5 METODOLOGIJA

V nalogi bo uporabljenih več vrst metod, in sicer metoda analize, ki bo uporabljena predvsem pri opredeljevanju teoretičnih izhodišč izbranih tematskih sklopov naloge. Ker se naloga nanaša tudi na preteklost, bo uporabljena zgodovinska metoda, preko katere bomo opravili poglobljene strukturirane intervjuje z verodostojnimi osebnostmi, le-ti intervjuji pa nam bodo služili pri ugotavljanju razvoja šolstva na področju Mežiške doline. Metoda deskripcije bo služila za predstavitev teoretičnih izhodišč ter opis pomembnejših dejstev, procesov in pojavov, ki so pomembni za nalogo. Z metodo kompilacije bomo povzemali teoretična spoznanja in stališča s področja obravnave problematike, z metodo komparacije pa bomo ugotavljali podrobnosti in razlike med primerjanimi deli ali celotami posameznih obravnavanih področij.

2 PREGLED ZGODOVINE ŠOLSTVA V MEŽIŠKI DOLINI

2.1 MEŽIŠKA DOLINA IN KOROŠKA

Koroška regija je sestavljena iz treh dolin – Mežiške, Dravske in Mislinjske ter treh pogorij – Pohorja, Karavank in Savinjskih Alp. Umeščena je na sever države ob državno mejo z Avstrijo ter predstavlja pomembno geografsko, zgodovinsko in politično območje Republike

Slovenije. Mežiško dolino sestavljajo štiri občine, in sicer: Ravne na Koroškem, Prevalje, Mežica ter Črna na Koroškem.

Ravne na Koroškem, nekoč imenovane Guštanj so s 6675 prebivalci najgosteje naseljena občina, hkrati pa tudi regionalno in izobraževalno središče Mežiške doline. V mestu je že več kot 400 let prisotno jeklarstvo in železarstvo, kar še danes predstavlja gonilno silo koroškega gospodarskega razvoja.

Občina Prevalje šteje 4582 prebivalcev ter je v preteklosti imela pomembno logistično vlogo s svojo geografsko lego, saj Prevalje ležijo ob prometno pomembni povezavi, ki povezuje Štajersko s Celovško kotlino.

Mežiška dolina nosi svoje ime po Mežici, ki s svojo geografsko lego predstavlja središče istoimenske doline. Mesto s 3178 prebivalci je v širšem okolju države, pa tudi izven, poznano predvsem zaradi svoje nekdanje rudarske dejavnosti, ki je v preteklosti dajala kruh mnogim generacijam.

Črna na Koroškem je s 2256 prebivalci po številu prebivalcev najmanjša občina v Mežiški dolini, vendar je po površini največja, hkrati pa tudi najvišje ležeča občina v dolini.

Koroška in Mežiška dolina sta bili v preteklosti deležni izjemno zanimive in pester zgodovine, kar bo predstavilo naslednje poglavje.

2.2 ZGODOVINA KOROŠKE IN MEŽIŠKE DOLINE SKOZI ČAS

Ravne na Koroškem so se do leta 1952, ko so pridobile status mesta, imenovale Guštanj. Od kod izhaja ime Guštanj ni popolnoma jasno, se pa omenja v darilni listini, saj je »prva do sedaj znana listinska omemba imena Guštanj iz leta 1248, ko nastopa v darilni listini med podpisniki tudi Hilprand de Gutenstein« (Osojnik 1998, 12). Takrat so se na Ravnah zadrževali vitezi in plemiči, Guštanj pa je bil v tistih časih fevd bamberške škofije, saj »listina iz leta 1248 pričuje o našem kraju v času fevdalne kulture in viteške veljave, času trubadurjev in križarjev« (Kolar 1968, 3). Skozi stoletja je mesto imelo pestro sejmsko in cehovsko tradicijo, razširjeno pa je bilo tudi plemstvo, saj je bilo na Ravnah zgrajeno kar nekaj gradov in dvorcev. Zelo pomemben vpliv na celotno Mežiško dolino pa je imela plemiška rodbina Thurnovih, saj so v dolini iskali svinčeno rudo in premog ter bili lastniki

gradu Ravne, rudnika, fužin, železarne. In prav industrija je bila glavna gonilna sila ravenškega razvoja, ki uspešno deluje še danes.

Prevalje, ki ležijo v spodnjem delu Mežiške doline, so bile prvič pisno omenjene leta 1335, »vendar je cerkev starejša« (Oder 2006, 24). Gledano iz etimološkega vidika ima ime Prevalje več različnih razlag. Latinsko *Prae valle* pomeni »Pred dolino« (Podjunsko), druga razlaga meni, da ime izhaja iz *preva-la*, čez katerega je nekoč vodila rimska cesta, tretja pa zagovarja, da se je področje na desnem bregu reke Meže imenovali *Prewali*, o čemer priča ohranjena katastrska karta iz leta 1827. Gledano iz industrijskega vidika je bilo za industrijski razvoj Prevalj najbolj pomembno odkritje večjih nahajališč rjavega premoga na začetku 19. stoletja v zaselku Leše. Prav leški premogovnik je omogočil razvoj prevaljske železarne, ocenjuje pa se, da je v dobrem stoletju delovanja premogovnika bilo izkopanih 3.500.000 ton premoga. Prevaljska železarna je postala svetovno znana zaradi pudlanja ter kasneje s proizvodnjo tračnic. Leta 1899 so železarji na Prevaljah oddelali svoj zadnji »šiht«, saj so celotno železarno prenesli v avstrijski Donawitz, kamor se je s trebuhom za kruhom podalo veliko Korošcev. Dolga desetletja na Prevaljah ni bilo nobene industrije, po drugi svetovni vojni pa so na Prevaljah vzpostavili Tovarno rezilnega orodja (TRO), obrat sladkovrške Palome ter tovarno zdravil Lek.

Tudi Mežica ima prvo omembo v latinščini, saj je »najstarejši znani pisni vir, ki omenja Mežico – mise, pismo – darilna listina oglejskega patriarha Peregrina I., domnevno sina koroškega vojvode Ulrika I., iz hiše Spanheimov, leta 1154« (Lednik 1994, 17). Mežica je najbolj znana po rudarski dejavnosti in le-ta naj bi segala v rimsko dobo, toda najstarejše pisne podatke o rudarjenju beleži knjiga vojvode Ernesta Železnega iz leta 1424. Kot začetek rudarjenja se beleži leto 1665, ko so z izkopi pričeli v večjem obsegu, vendar so manjše količine svinčene rude kopali že stoletja poprej. Lastniki rudnika so se menjavali, najbolj pomembni za razvoj rudnika so bili grofje Thurn, kasneje v drugi polovici 19. stoletja pa so se rudniki združili v Plajberško unijo rudnikov (Bleiberger Bergwerks Union – BBU). BBU pa je »do leta 1893 pokupila vse rudnike na področju Mežice, Helene, Podpece, Tople in Žerjava« (Vončina 2011, 161).

Črna na Koroškem v zgornjem delu Mežiške doline je bila prvič omenjena leta 1137. Etimologija imena Črne je v arhivih zapisana z nemškim imenom Schwarzenbach. Pred prvo svetovno vojno so Črno po slovensko poimenovali Črna pri Pliberku, med obema svetovnima vojnama Črna pri Prevaljah, a »v živi vsakdanji rabi vedno samo Črna« (Mrdavšič 1988, 5).

Črna je bila sprva znana po fužinarstvu, saj so iz leta 1620 znani prvi zapisi o tej dejavnosti. Melhior Puc iz Labotske doline je bil tako pionir fužinarstva, a je že leta 1624 prodal fužine grofu Thurnu (Štrucl, ur. 1965, 33). Prav grofje Thurn so bili kasneje zaslužni za razvoj železarne, ki je bila zgrajena med letoma 1772 in 1775. Železarna je obratovala dobro stoletje, a je v zadnjih letih 19. stoletja prenehala s svojim delovanjem. V sosednji Mežici je deloval rudnik svinca in cinka, ki je pod goro Peco, kjer so kopali rudo, svoje rove imel vse do Črne na Koroškem. Tako je vzporedno z razvojem črjanskega fužinarstva deloval tudi rudnik.

Zgodovinsko gledano pa je razvoj Koroške izrednega pomena tudi za razvoj in prenos slovenskega jezika, kar bo podrobneje orisalo naslednje poglavje.

2.3 KARANTANIJA IN NJEN POMEN NA SLOVENSKI JEZIK

Koroška je skozi stoletja šla skozi izjemno zanimivo in edinstveno zgodovino. Ko je propadel rimski imperij, so se v 6. stoletju na območje današnje Koroške naselili alpski Slovani in ustanovili Karantanijo, ki je imela središče na Krnskem gradu na Gosposvetškem polju. Tam so do leta 1414 na knežjem kamnu ustoličevali svoje kneze ter kasneje koroške vojvode, celoten obred pa je potekal v slovenskem jeziku, kar je izjemnega pomena za jezik sam, slovenstvo ter kasnejši razvoj jezika in naroda Slovencev. Tako se prva zgodovinska omemba samostojne slovenske države nanaša na leto 595. O sami etimologiji imena Karantanija obstoja več različic, od keltskega, francoskega pa do slovanskega izvora. Se pa ime Karantanija, oziroma v nazivu Karantanci, v virih prvič pojavi okoli leta 670, ko ga navaja neznani pisec iz Ravenne, Anonymus Ravennas (Šavli 1990, 73).

Gosposvetško polje, Krnski grad, knežji kamen ter vojvodski stol oziroma prestol so torej izjemnega pomena za razvoj in obstoj slovenskega jezika, saj »ustoličevanje koroških vojvod in priseganje deželnih stanov novemu vladarju v slovenskem jeziku pričata, da je imel slovenski jezik med plemstvom svojo pomembno vlogo« (Šavli 1990, 222). Gosposvetško polje, ki se v slovenskem narečju imenuje Sveško polje (Kranzmayer 1958, 218) je prostor, kamor je vojvodski stol oziroma prestol umeščen, pri katerem gre za prevod nemške besede *Herzogstuhl*, ki je v uporabi že vsaj od leta 1814 (Puntschart 1899, 27, 30). Pri imenu knežji kamen pa gre za prevod nemške besede *Fürstenstein*, ki je prvič omenjena v potopisu Martina Zeillerja *Itineratium Germaniae nov-antiquae* iz leta 1632 (Puntschart 1899, 16). Pomembno pa je ločiti med pomensko in vsebinsko vrednostjo in namembnostjo knežjega kamna in

vojvodskega stola oziroma prestola. Namreč, »knežji kamen je rabil sprva za umeščanje slovenskih knezov in v tej tradiciji tudi še kasneje, ko so na njem formalno ustoličevali že nemške koroške vojvode in se je tam dokončal celotni obred ustoličenja; vojvodski prestol pa je mogoče povezovati samo z izvrševanjem vojvodove oblasti kot že fevdalnega gospoda dežele v okviru frankovske države, ko s Slovenci poseljena Karantanija politično ni bila več samostojna« (Zadnikar 1988, 10).

Ustoličevanje vojvode je bil poseben obred, v opisih ustoličevanja pa se pojavljajo trije kraji, in sicer: »Krnski Grad /Karnburg/, vojvodski prestol na Sveškem polju /Zollfeld/ in Gospa Sveta /Maria Saal/« (Pleterski 1997, 4). Gre za pravni obred, ki nima ekvivalenta v zgodovini ter je bil ohranjen dolga stoletja. Leta 1414 se je obred zaprisege prenehal na knežjem kamnu, nato pa so do leta 1651 v slovenščini zaprsegali vladarju ob Vojvodskem stolu, nato pa se je celoten obred preselil v Deželni dvorec v Celovcu, kjer je bila zadnja zaprisega opravljena leta 1728.

Tako je bil celoten proces ustoličevanja koroških vojvod, predvsem pa ekskluzivna raba slovenskega jezika pri samem procesu, izjemnega pomena, saj »zavest vodilnega sloja v deželi, plemstva in vitezov, ne temelji na jeziku, ki ga govorijo, temveč na pripadnosti deželi in njenemu pravu, ki je slovensko. Najbolj viden izraz tega prava je ustoličevanje vojvod, na katerem vztraja, kakor je v poznejših stoletjih razvidno, prav plemstvo. Ali bi na tem res vztrajalo, če bi bilo bavarsko oziroma nemško?« (Šavli 1990, 234).

Pri vlogi slovenskega jezika pa je obvezno potrebno izpostaviti tudi Brižinske spomenike, saj predstavljajo najstarejše ohranjene rokopise slovenskega pismenstva, ki jih je v zahodni Karantaniji zapisal nemški pisar. Če so Brižinski spomeniki izjemnega pomena za slovenski jezik nasploh, pa ima podobno vlogo v Mežiški dolini Leški rokopis, ki »je najstarejši obširnejši ohranjeni pisni dokument v slovenskem jeziku v Mežiški dolini in je primer bukovniške dejavnosti v teh krajih« (Oder, ur. 2006, 71). Napisan naj bi bil med letoma 1757 in 1761 in ima, podobno kot Brižinski spomeniki, večji del vsebine cerkvene.

Jezik je tako izjemnega pomena za razvoj lastne države, naroda, kulture, šolstva, identitete na sploh. Zato nikakor ne gre zanemariti pomena Karantanije in ustoličevanja vojvod v slovenskem jeziku, saj je to zelo pomembno doprineslo k razvoju in uveljavitvi jezika kasneje, seveda pa tudi k razvoju šolstva, ki si ga bomo podrobneje pogledali v sledečem poglavju.

2.4 PREGLED RAZVOJA ŠOLSTVA

Želja nekaj vedeti ali znati, je zagotovo stara toliko, kot je staro človeštvo samo. Sprva je bil prenos znanja predvsem praktično naravnano, saj so starši že od pračloveka naprej na svoje potomce prenašali praktično znanje o lovu ter o preživetju v surovi naravi. Skozi stoletja je bil torej prenos znanja izključno praktične narave ter je potekal od starejših na mlajše.

Izobraževanje ter prenos znanja pa nista pomembna zgolj samo za preživetje, pač pa pomembno vplivata tudi na razvoj posameznika ter na njegove sposobnosti, saj »izobraževanje kot proces pridobivanja vedno novih znanj, spoznanj, razvoja posameznikovih sposobnosti in navad pomembno prispeva k razvoju celotne identitete posameznika« (Židan 2015, 11).

Šola kot ustanova se je pojavila predvsem kot nekakšna težnja po sistematizaciji in prenosu že obstoječih praks izobraževanja in vzgajanja. Tudi, ko se je pojavila sistematizirana šola, torej šola kot ustanova, so na šolarje znanje prenašali predvsem starejši in izkušenejši saj je »mladi novinec bil zaupan častitljivemu, izkušenemu in krepostnemu starcu, ki je imel vlogo duhovnega očeta, APA (koptska beseda za »očeta«). Deležni so bili predvsem asketske in moralne vzgoje, torej bolj duhovne kot intelektualne« (Marrou 2015, 43). Sprva so bile šole versko usmerjene, saj so bile ustanovljene in vodene s strani verskih ustanov. V njih so šolali ljudi predvsem za svoje potrebe, denimo pevce, bralce svetih knjig ter ljudi, ki so kasneje širili vero.

V srednjem veku, ko se je pojavilo meščanstvo, se je spremenil tudi namen šolanja. Če so prej šole izobraževale predvsem za cerkvene potrebe, se je namen šolanja bistveno spremenil, saj »šolo prično obiskovati otroci tudi zaradi praktičnih, življenjskih nalog« (Schmidt 1988a, 24). Potrebe meščanov so se namreč bistveno razlikovale od potreb cerkve, zato so se med mestom in cerkvijo pogosto pojavljali spori. Dolgo časa je bila namreč šola v rokah cerkve, nato pa so se meščani uprli monopolu in pričeli z ustanavljanjem šol. Vendar je preteklo kar nekaj časa, preden se je cerkev popolnoma ločila od meščanstva, saj »prvega meščanskega učitelja pa neodvisno od cerkve 10. junija 1473 imenuje glava in kastelan Škofje Loke Jurij Lamberger« (Ferjan 2005, 65). Vendar šolanje v srednjem veku ni bilo prosto dostopno za vse, torej tako bogatim kot revnim, ženskam in moškim, meščanskemu in kmečkemu prebivalstvu. V preteklosti je bilo šolanje namenjeno izključno za premožne prebivalce, po spolni strukturi pa so jasno prednjačili moški. Kmalu po vstopu v novi vek je »oglejski patriarh dovolil na prošnjo »Universis militia et nobilitates Carnioloae« (skupnost vojaštva in plemstva Kranjske)

8. januarja 1505, da smejo redovnice (dominikanke) samostana v Velesovem poučevati v samostanski šoli dekleta, posebno one, ki so plemenitega stanu. Samostanske dekliške šole so bile na našem ozemlju odprte še v Škofji Loki, Ljubljani, Celovcu, Gorici in Mekinjah« (Hojan in Ostanek 1970, 3).

Do obdobja reformacije osnovne šole na Slovenskem niso obstajale. Primož Trubar je s *Cerkovno ordningo* leta 1564 predstavil program osnovnih šol ter zagovarjal poučevanje v maternem jeziku. Reformacija, ki jo je vodil Trubar, je bila zelo pomembna za razvoj šolstva na Slovenskem. Sledila je protireformacija, in »z zmago protireformacije je katoliška cerkev spet dobila monopol v šolstvu in v vzgoji kot v srednjem veku« (Schmidt 1988a, 98). Poučevanje so prevzeli jezuiti. Ko je na oblast prišla Marija Terezija, ki je vladala od leta 1740 do smrti 1780, se je pričelo reformirati šolstvo, saj je »6. dec. 1774 stopil v veljavo prvi »splošni šolski red za Avstrijo«, ki določa za vsako deželo ustanovitev posebne šolske komisije, ustanovitev navadnih ljudskih šol, tako imenovanih trivialk, pri vsaki fari ali oddaljenejši podružnici; vsaj po eno glavno šolo v vsakem okrožju (Kreis) in tako imenovano normalko, nekako učiteljske, v glavnem mestu vsake dežele« (Ude 1955, 4). Do nastopa Marije Terezije se avstrijska država ni brigala za osnovno šolstvo na Slovenskem, s sprejetjem splošne šolske naredbe pa so bili postavljeni pravni temelji za razvoj osnovne šole na Slovenskem.

Reforme pa so prinesle novosti in napredek tudi pri učiteljih in učiteljskem poklicu, saj je bila pričakovana ustrezna izobrazba učiteljev oziroma tistih, ki so šolarjem predajali znanje naprej. Kasneje so učitelji dobili tudi svoja glasila in časopise, tako je denimo po *Šolskem prijatelju* 1. januarja 1861 prvič izšel *Učiteljski tovariš*, ki »je skrbel za izobraževanje učiteljstva in mu nudil možnost, da piše o svojih izkušnjah« (Colnar 2015, 65).

Poklic učitelja je bil v različnih obdobjih različno cenjen in plačan, prav tako v učiteljstvu prisotnost žensk kot učiteljic na začetku ni bila zastopana, saj so bili učitelji sprva samo moški. Če so bili grški in latinski učitelji uborno plačani ter hkrati zaničevani, so denimo v srednjem veku učitelje spoštovali ter k pouku pristopili »z najglobljim spoštovanjem in ponižno molitvijo« (Marrou 2015, 55). Slabše pa se je godilo učiteljem proti koncu 18. stoletja, saj so bili v tistem času učitelji tako slabo plačani, da so se za preživetje bili prisiljeni ukvarjati tudi z igranjem na vaških veselicah ter porokah. Ker je bilo finančno stanje učiteljev nezavidljivo, je cesar Jožef II. leta 1789 uvedel šolnino.

Poleg različnega ugleda, plače in znanja, so učitelji nekoč posedovali tudi pravico do tepeža otrok. Fizično nasilje in kaznovanje otrok je bilo nekoč neproblematično ter družbeno sprejemljivo. Znan koroški pisatelj in politik, Lovro Kuhar, bolj znan kot Prežihov Voranc se v črtici *Gospodsvetsko polje* živo spominja svojih šolskih dni: »šolnik Pinter je v šoli uporabljal palico. Nekoč smo morali vsi šolarji prinesiti s seboj sveže leskove šibe, izmed katerih si je izbral najlepšo. Najlepšo, najpravnejšo, najvitkejšo sem prinesel jaz. In z njo me je potem mene prvega pretepek« (Prežihov Voranc 1976, 275). Tako telesna kazen ni bila čisto nič sporna ter je nihče ni preganjal.

Skozi celotno 19. stoletje se je po slovenskem narodnostnem prostoru avstrijskega cesarstva intenzivno pričelo razvijati osnovno šolstvo, toda »v 19. st. je bila potreba po izobrazbi še premalo in preslabo formulirana« (Novak 1995, 93). Izjema ni bila niti Koroška ter posledično s tem tudi Mežiška dolina, kar bo podrobneje opisano v sledečem poglavju.

2.5 RAZVOJ ŠOLSTVA V MEŽIŠKI DOLINI

2.5.1 Šolstvo v srednjem veku

V obdobju srednjega veka je bilo šolstvo povsod na slovenskem območju pod okriljem samostanov, vendar se je ob prehodu iz 12. v 13. stoletje pričel razvoj meščanstva, s tem pa tudi potrebe po modernejših, necerkvenih oblikah šolanja. Izjema ni niti Koroška, saj so »kot drugje po slovenskem narodnem prostoru prve zasnove poznejših šol na Koroškem nastale ob koncu 12. stoletja s škofijsko šolo v Krki pri Celovcu ter v 13. stoletju z župnijskimi šolami, ki so v povsem tuji latinščini vzgajale nujno potrebne cerkvene pomočnike – mašne stražnike in pevce« (Lasbajer 1996, 6). Lasbajer tudi navaja, da so najstarejše župnijske šole bile prav na koroškem območju, denimo prva je bila ustanovljena leta 1220 v Šentvidu pri Celovcu, leta 1228 v Slovenjem Gradcu, leta 1231 v Velikovcu, med tem ko je bila v Ljubljani ustanovljena šele leta 1262. Šolstvo v srednjem veku je bilo torej usmerjeno predvsem na cerkveno področje in šolanje kadra za cerkvene potrebe, saj je bilo takrat pokristjanjevanje Slovencev v polnem zamahu. Prav tako je bila močno prisotna germanizacija, in ker domač vodilni razred ni imel dostopa do izobrazbe, je slovenstvo in s tem povezana slovenska kultura ter jezik dolga stoletja trpela. Čeprav so ravno na Koroškem bile ustanovljene samostanske oz. župnijske šole, so le-te imele skromno vlogo. Poleg tega, da niso bile umeščene prav v Mežiško dolino, pač pa izven nje (denimo Slovenj Gradec in avstrijski Velikovec), so sprejemale le otroke bogatih. Skratka, šolanje v srednjem veku je bila zgolj

domena bogatih in vplivnih, bilo pa je večinoma omejeno na cerkev, saj je le-ta nadzirala in upravljala šolstvo.

2.5.2 Obdobje protestantizma in protireformacija

Tako je bilo nato dolga stoletja šolstvo, kot drugje po slovenskem prostoru, v rokah cerkve. Čeprav so bili družbeni pogoji za razvoj šolstva v drugi polovici 15. stoletja in v 16. stoletju slabi, je Primož Trubar zagovarjal protestantizem ter imel na Koroškem veliko podpornikov, saj je bil protestantizem izjemno razširjen. Viri navajajo, da naj bi bila protestantska osnovna šola tudi v Guštanju, danes Ravnah na Koroškem, za druge kraje Mežiške doline žal ni razpoložljivih podatkov. S koncem protestantizma konec 16. stoletja je bilo konec tudi protestantske osnovne šole, šolstvo so prevzeli jezuiti, »zato sta cerkvena in necerkvena oblast leta 1603 na Rezmanovo v bližini Črne na Koroškem naselila jezuite« (Pristavnik 1997, 8). Uničevanje vsega, kar je bilo protestantskega, ni zaobšlo niti Mežiške doline in Koroške. Menda je guštanski župnik, ki je deloval v Prevaljah na Fari, tožaril guštanske tržane v Gradcu, da prihajajo k protestantskemu pridigarju ter ga tudi redno vabijo v svoje domove. Sledil je zagovor v Gradcu ter stroga navodila župniku, da je potrebno o verskem redu v trgu redno poročati (Dolinšek 1968, 83–85). Šolstvo je tako tudi na Koroškem bilo zopet pod vlado in nadzorom cerkve, saj so v Črni na Koroškem na Rezmanovem delovali jezuiti, od koder so zatirali reformacijo in njene ideje po celotni dolini.

2.5.3 Šolstvo po terezijanskih reformah ter začetki ustanavljanja šol v Mežiški dolini

Ko je oblast prevzela cesarica Marija Terezija, se je šolstvo v Mežiški dolini pričelo razvijati, najbolj intenzivno pa se je razvilo v prvi polovici 19. stoletja, saj Kukovica navaja, da so »osnovne šole po koroških vaseh nastale večinoma po letu 1820« (Kukovica 2002, 9). Tako denimo »za leto 1811 omenja črnska kronika poučevanje v Črni, v Mežici vsaj po letu 1819, enako na Prevaljah« (Poberžnik 1965, 175). V približno istem obdobju so bile po slovenskem prostoru precej razširjene nedeljske šole, vendar je teh bilo na Koroškem malo.

Po do sedaj znanih virih je bila najstarejša osnovna šola v Mežiški dolini na Ravnah na Koroškem, in sicer je bila ustanovljena 1700. Ravne so se takrat imenovale še Guštanj, nekateri viri navajajo da sta »do 1768 obstojali tudi deška ljudska šola s 3 nemškimi učitelji in uršul. dekliška šola. Na slovenskem ozemlju je bila taka šola v Pliberku, Guštanju, Železni kapli« (Valant 1987, 4).

Nato pa je mesto leta 1854 prizadel velik požar, prizanesel ni niti prvemu zasilnemu šolskemu poslopju, ter s tem verjetno tudi vsem šolskim dokumentom. Verjetno je prav zaradi požara malo kaj znanega o šolah, vendar z nastankom župnije leta 1861 ni več nobenih dvomov o obstoju trivialke v Guštanju.

Prva šola na Prevaljah je po ohranjenih zapisih nastala januarja 1819, vendar je verjetno šolanje potekalo že prej. Skoraj desetletje so se spopadali s prostorsko stisko ter pomanjkanjem učitelja, nato pa je »šolo odprl 24. novembra 1828. leta učitelj Georg Böheim« (Poberžnik, ur. 1965, 177).

Prvo organizirano mežiško šolanje je vodil župnik Andreas Karl, ki je leta 1818 zasnoval nedeljsko šolo. Ko se je Karl po osmih letih poučevanja zaradi zdravstvenih razlogov umaknil, so njegovo delo nadaljevali preostali župniki. Kot drugje so imeli prostorske težave, zato je krajevni šolski odbor leta 1871 prejel odlok, da se zgradi nova šolska stavba. Ker bi izgradnja terjala veliko denarja, so se prebivalci uprli, »zato je po posredovanju okrajnega šolskega sveta iz Velikovca zaenkrat urejena le zasilna šolska učilnica v sobi nad svinjsko kuhinjo v hiši Gregorja Schlisarja, p.d. pri Torcu« (Lednik 1994, 145).

Pliberški grof Jurij Thurn je v Črni na Koroškem leta 1811 dal pobudo o ustanovitvi osnovne šole ter za prvo leto zagotovil denar za delovanje šole. Tudi črnjanski šolniki so se spopadali z neustreznimi prostori, ker pa se je obseg poučevanja povečal, je zato leta 1885 dobila lastno poslopje s stanovanjem za učitelja (Makarovič in Modrej 1986, 375).

2.5.4 Šolstvo v zagonu

Nasprotovanju večine prebivalstva navkljub, se je šolstvo le nekako vpeljalo v vsakdanjik in osnovne šole v Mežiški dolini so se pričele razvijati. Leta 1848 se izoblikuje prvi slovenski politični program, Zedinjena Slovenija. Nato pa leta 1869 sledi novi zakon o šolstvu, z njim pa šole postanejo državne. Zakon je sicer pozitivno vplival na celoten razvoj šolstva, bil pa je poguben za slovenski jezik, saj se je z zakonom razširila nemščina kot uradni jezik.

Leta 1854 je guštanjška šola pogorela, nato pa so novo šolo zgradili leta 1862. Guštanjška trivialka je bila po sprejetju zakona iz leta 1869 večinoma nemška, učitelji pa so bili večinoma moški, med katerimi je že bilo moč najti tudi tiste, ki so bili slovenskega rodu. Šolstvo se je, kot drugod, pričelo razvijati, zato so na Ravnah nastale manjše podružnice, denimo Tolsti vrh, Kotlje, Strojna.

Na Prevaljah se je intenzivno razvijala železarna, vzporedno z razvojem železarne pa se je razvijalo tudi šolstvo. Poleg glavne šole sta nastali tudi podružnici Leše in na Fari, šolo pa so v precej proporcionalnem deležu obiskovale tako deklice (277), kot dečki (324). To pomeni, da je bilo leta 1890 v prevajških šolah s podružnicami kar 681 otrok. Danes takšno število šolarjev skorajda ni več mogoče doseči, saj se rodi čedalje manj otrok, vedno več pa je tudi selitev v druge države, predvsem v sosednjo Avstrijo. Je pa šolstvo na Prevaljah doživelo hud pretres leta 1899, ko so zaprli oziroma preselili tamkajšnjo železarno.

V Mežici so se še spopadali s prostorskimi problemi, toda pouk je kljub temu teklen nemoteno, šolo pa je obiskovalo celo več deklic, kot dečkov.

Podobno kot v Mežici, so se tudi v Črni na Koroškem spopadali s prostori, nastale pa so tudi podružnične šole v zaselkih, denimo v Podpeci in Koprivni.

Z nastankom Kraljevine Jugoslavije se je marsikaj spremenilo, tako družbeno, politično, kot tudi na področju izobraževanja.

2.5.5 Šolstvo v obdobju Jugoslavije

Čeprav je bilo osnovno šolstvo v Mežiški dolini že konec 19. stoletja v polnem razmahu in razvoju, »je dejanski napredek prinesla šele nova država kraljevina Jugoslavija« (Krivograd 2005, 104). Veliko pa se je spremenilo s koroškim plebiscitom leta 1920, saj se Koroška razdeli na avstrijski in slovenski del, pod slednjega spada Mežiška dolina. V obdobju Jugoslavije je prihajalo do večjih sprememb, tako v učnih jezikih (v drugi svetovni vojni se namreč vrne nemščina), kot v organizacijskih problemih. To je tudi obdobje gradnje novih šolskih zgradb – 1966 je bila zgrajena ravenška osnovna šola Prežihov Voranc, leta 1960 šola Juričeva Drežčka s prilagojenim programom in leta 1979 šola Koroški jeklarji. Šolarji na Prevaljah so se nove šole razveselili 1963, medtem ko je bila mežiška mogočna šola zgrajena že leta 1926. V teh stavbah se pouk odvija še danes, določene šole so dobile prizidke ali bile deležne obnove, nekatere šole pa to še čaka.

Prav tako pa so s kulturniškega področja izjemno pomembne Prevalje, saj sta leta 1961 Leopold Suhodolčan ter Stanko Kotnik dala pobudo za ustanovitev bralne značke. Tako se je na Prevaljah 55 let nazaj rodila bralna značka, ki še danes spodbuja bralno kulturo med najmlajšimi, kar je v današnji moderni dobi elektronsko usmerjenega preživljanja prostega časa več kot dobrodošlo.

2.5.6 Šolstvo po osamosvojitvi

Danes je šolstvo v rokah za to pristojnega ministrstva ter sledi evropskim in svetovnim standardom in trendom. Tako so denimo osnovne šole v Mežiški dolini aktivne v raznih projektih pod okriljem institucij Evropske unije, sodelujejo v programih eko in zdrave šole.

Nikakor pa časi do osamosvojitve za slovensko šolstvo, tudi za šolstvo Mežiške doline niso bili enostavni, saj je bila »zgodovina šolstva na Slovenskem do osamosvojitve v glavnem en sam velik boj za slovenski učni jezik. In slovenska šola je s svojim učnim jezikom vstajala in padala, in vendar je vseskozi napredovala« (Šverc in drugi 2007, 62). In zgodovina se ponavlja, saj se šolstvo v Mežiški dolini spopada z vedno večjim osipom otrok, ki se selijo v tujino, posledično s tem pa propada in zamira tudi jezik.

2.6 PROUČITEV DEJAVNIKOV, KI SO VPLIVALI NA ŠOLSTVO V MEŽIŠKI DOLINI

V Mežiški dolini je moč najti veliko naravnih bogastev, kot so gozdovi, rudnine, premog ter vodni viri. Skozi stoletja so vlagatelji prepoznali ta naravna bogastva kot vir zaslužka, zato so jih začeli tržiti ter prek njih razvili in zasnovali industrijske obrate, ki so pomembno vplivali na razvoj celotne Koroške ter tudi Slovenije oz. takratne Jugoslavije kot celote. Razvoj industrije ter kasnejša industrializacija pa sta močno povezani tudi s šolstvom, saj šolstvo in izobražena delovna sila igrata ključno vlogo pri razvoju industrije ter pri njenem napredku. Torej je prav šolstvo eden izmed najbolj pomembnih dejavnikov razvoja in gospodarstva.

Na Ravnah na Koroškem, ki se je nekoč imenoval Guštanj, začetki železarstva segajo v leto 1620, po letu 1744 pa se je začela industrijska izdelava železa (Občina Ravne na Koroškem 2016). Ravne na Koroškem so še danes glavno industrijsko središče Mežiške doline, saj v železarni zaposlujejo delavce s širšega koroškega območja.

Tudi na Prevaljah je delovala uspešna železarna, kjer so izdelovali železniške tirnice. Zgodovina prevaljske železarne je tesno povezana z leškim premogovnikom. Proti koncu 19. stoletja je železarna prenehala delovati, saj so njeno dejavnost prenesli v avstrijski Donawitz, mesto pa nato dolgo časa ni imelo vidne industrije.

Mežica, po kateri je dobila Mežiška dolina tudi svoje ime, je bila stoletja zibelka koroškega rudarstva. Prvi pisani viri o izkoriščanju svinčene rude segajo v leto 1665, in to leto se beleži

kot začetek rudarjenja. Leta 1988 so rudnik postopoma začel zapirati, popolnoma pa so ga zaprli leta 1994. Po zaprtju rudnika svinca in cinka v Mežici ni bilo nobene vidne industrije več.

Pod mogočno goro Peco je bilo na stotine kilometrov rovov, ki so jih skozi stoletja izkopali rudarji, ki so iskali svinec in cink. Rudarjenje je bilo prisotno tako v Mežici, kot sosednji Črni na Koroškem, kjer je bilo približno stoletje razvito tudi železarstvo, ki pa se je kasneje preselilo na Ravne na Koroškem.

Mežiška dolina je bila torej izrazito industrijsko usmerjena, prevladovalo je železarstvo in rudarstvo. Prav ti dve panogi pa sta pomembno prispevali k razvoju šolstva v Mežiški dolini, tako od osnovnošolskega, srednješolskega, pa vse do višješolskega.

Gimnazija Ravne na Koroškem je nastala po koncu 2. svetovne vojne, torej leta 1945, sočasno z nastankom gimnazije pa je nastala tudi mežiška rudarska šola, ki je šolala svoj kader za kasnejše delo v mežiškem rudniku svinca in cinka. Leto dni kasneje, leta 1946 je ravenska železarna ustanovila dve industrijsko kovinarski šoli, eno na domačih Ravnah na Koroškem, drugo pa na Muti. Prav te šole so imele na razvoj Koroške ter hkrati na razvoj koroške industrije izjemno pomembno vlogo, ali kot navaja Lasbajer: »šele razvoj srednjega šolstva bistveno omogoči nastanek pokrajine« (Lasbajer 2003, 197).

V sredini 19. stoletja so se na širšem koroškem območju pričele pojavljati obrtne in strokovne šole, a Mežiška dolina je na svoj račun prišla šele leta 1885, ko je bila pri prevaljski osnovni šoli ustanovljena nadaljevalna šola za obrtne in tovarniške vajence. Mohorič navaja, da je »edino ta šola skrbela za vzgojo in strokovni dvig industrijskih kadrov prevaljškega okraja. Obsegala je dva letnika, v katerih se je skozi osem mesecev poučevalo po tri ure na teden. Učni jezik je bil izključno nemški« (Mohorič 1954, 276). Šola pa kljub izjemnemu zanimanju in vpisu ni trajala dolgo, saj je postopno prenehala izobraževati kader med letoma 1895 in 1987. Potreba po izobraženem kadru za razvoj in pospeševanje železarske in lesne industrije je bila velika, vendar so morali vedoželjni zapustiti domači kraj ter na izobraževanje oditi v sosednje, avstrijske šole, denimo Celovec, Dunaj ali Gradec.

Na Lešah, ki spadajo pod občino Prevalje, je v sredini 19. stoletja deloval največji premogovnik na Slovenskem. Tam je bila za potrebe pouka leta 1856 zgrajena šola, ki je nastala kot podružnica nemške industrijske šole oziroma *Werkschule*. Kot učni jezik je bila zapovedana nemščina, slovenščina ni bila dovoljena niti pri verouku, pa čeprav je bila večina

učencev slovenskih otrok, ne nemških. Slovenski katekizmi so bili zaplenjeni, kakršnakoli raba slovenščine strogo in nasilno zatrta, in takrat »se je pričel narodnostni boj na prosvetno-kulturnem področju« (Mohorič 1954, 279).

V Mežici je pri razvoju šolstva imel rudnik izjemno pomembno vlogo. Rudnik je stoletja uspešno deloval, ljudem dajal kruh, lastnikom rudo in posledično s tem dobiček, vendar so delavci hoteli več, zato so od uprave rudnika zahtevali gradnjo meščanske šole, ki bi služila kot osnovna podlaga za vstop v rudarsko šolo. Glavni borec za mežiško šolo je bil Vinko Möderndorfer, ki se je odločno boril proti tedanji politiki, saj je bilo v interesu rudnika »da so občinski izdatki čim manjši in tako tudi samoupravne doklade za občino in šolo minimalne« (Mohorič 1954, 179). Möderndorfer se je goreče zavzemal za povišanje doklad v dobrobit šole in tako je leta 1924 kot član občinskega odbora z določitvijo občinskega proračuna »da so znašale občinske doklade 170%, šolske pa 493%« (Möderndorfer 1926, 20) šokiral takratnega lastnika mežiškega rudnika, angleškega lorda Georga Bargata. Za primerjavo, v najbolj mačehovskih časih so doklade za šolo znašale zgolj dva odstotka.

Novak navaja, da so »teorije osnovne šole osnova za teorije srednje, višje in visoke stopnje šol, možno pa je zagovarjati tudi nasprotno stališče zaradi odvisnosti začetka od poslednjega cilja oz. smotra« (Novak 1995, 96). Tako lahko zaključimo, da je k razvoju šolstva v Mežiški dolini veliko pripomoglo njeno naravno bogastvo v obliki premoga, svinca ter preostalih rudnin. Čeprav so določene šole zaradi prenehanja delovanja določenih industrij prenehale z izobraževanjem novega kadra, so imele prav te šole pomembno vlogo pri razvoju in oblikovanju pokrajine in razvoja poklicnega šolstva.

2.7 JEZIK IN ŠOLSTVO NA KOROŠKEM

Jezik je ključnega pomena za razvoj naroda, kasneje pa tudi razvoja kulture, knjig in s tem povezanega šolstva ter izobraževanja. Prav zaradi tega ne gre zapostaviti dejstva, da so na Koroškem, v središču nekdanje Karantanije pri ustoličevanju koroških vojvod uporabljali izključno slovenski jezik, in to v času, ko je po celotni Evropi bila kot literarni in upravni jezik razširjena skoraj izključno latinščina. Celoten obred ustoličevanja je kot pravni akt vzbudil zanimanje pri številnih raziskovalcih, »vplival pa je tudi na Thomasa Jeffersona pri utemeljevanju demokracije in ameriške neodvisnosti v prvi ameriški ustavi« (Okoliš 2009, 11).

V 18. stoletju se je slovensko prebivalstvo na poti do izobrazbe srečevalo z več problemi – od (ne)dostopnosti izobraževalnih ustanov predvsem na vaseh, do eliminacije žensk, največji problem pa je bil jezikovne narave. Čeprav je bila latinščina mrtev jezik, je bila učni jezik jezuitskih šol. Bistvenega pomena pri šolanju pa je bila tudi nemščina, saj brez nepoznavanja tega jezika učenci niso uspešno napredovali. Raba nemščine pri poučevanju v šolah je bila razumljiva, saj so učitelji prihajali iz nemških mest, zato je tudi poučevali v nemškem jeziku. Slovenščina se je uporabljala predvsem pri stvareh, ki so zadevale vero – obredi in religiozna besedila. V šolah ni bila v uporabi in je bila še dolgo časa, vse do 19. stoletja zatirana ter nezaželen kot jezik.

Toda leta 1848 je prišlo do preporoda, saj je jeseni »ministrstvo izdalo odredbo, da se morajo otroci v koroških ljudskih in trivialnih šolah poučevati v materinem jeziku« (Beg 1912, 5).

Leta 1869 je bil sprejet državni zakon o ljudskih šolah, kar je pomenilo, da so osnovno šolstvo prevzeli državni šolski uradi. Nemški nacionalisti so dobili vpliv na šolo, kot jezik je zavladovala nemščina, s tem pa vpeljevala utrakvističnih oziroma dvojezičnih šol. Slovenskemu jeziku so se pisali slabi časi, zgovoren pa je podatek, da je »l. 1895 bilo na slovenskem Koroškem 95 »dvojezičnih« osnovnih šol in le 3 slovenske« (Valant 1987, 6).

10. oktobra 1920 je bil na Koroškem izveden plebiscit, prebivalstvo se je odločalo med Jugoslavijo in Avstrijo, celotno plebiscitno območje pa je pripadlo Avstriji. Leta 1910 je bil izveden popis prebivalstva, kjer so našli 50.837 ljudi, od teh pa je skoraj 70 odstotkov navedlo slovenščino kot pogovorni jezik. Ko se je leta 1938 Avstrija priključila Nemčiji, se je iz šol morala umakniti tudi slovenščina. Za koroške Slovence in uporabo slovenščine, tako v šolah, kot na javnih mestih, je bilo obdobje med letoma 1938 in 1945 najmračnejše.

Na Poljani, ki leži med Mežico in Prevaljami, so se med 9. in 15. majem 1945 odvijali zadnji boji druge svetovne vojne na slovenskih tleh. Vojna je bila končana, za ljudi se je pričelo novo obdobje. Obdobje miru, sloge, napredka, modernizacije ter navsezadnje tudi šolstva. Šolstvo se je po koncu vojne izredno razvilo, slovenščina kot jezik je bila splošno sprejeta in za Slovenijo, slovenščino in Korošce se je pričelo novo, svetlo obdobje.

2.8 ZGODOVINSKI PREGLED UPRAVNIKOV IN RAVNATELJEV TER NJIHOVA VLOGA

OŠ Črna na Koroškem

1880 – 1894 Peter Hriberšek

1894 – 1919 Josef Grollnig

1919 – 1941 Janko Kuhar, kot nadučitelj

1941 – 1943 Karl Rosbacher

1945 Irena Diehl

1945 – 1949 Janko Kuhar, kot ravnatelj

1949 – 1953 Ivan Hribar

1953 – 1959 Jakob Medved

1959 – 1970 Rudolf Kodela

1970 – 1988 Alojz Germ

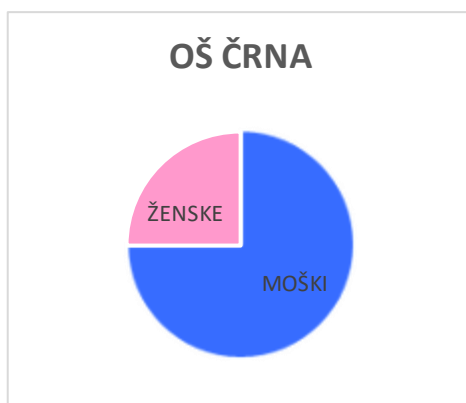
od oktobra 1988 Jožefa Ovnič

1989 – 2010 Jožefa Ovnič, kot v.d. ravnatelja

2010 – Romana Košutnik

(Rus 2011, 115)

Graf 2.1: Moški in ženske – ravnatelji OŠ Črna na Koroškem

V OŠ Črna na Koroškem (v zgodovini je ista šola delovala pod različnimi imeni) je bilo 12 ravnateljev, od tega devet moških in tri ženske. Kot je razvidno, je bila ena ženska ravnateljica zelo kratek čas in to takoj po drugi svetovni vojni, preostali dve pa sta službovali kot zadnji, ena izmed njih je še vedno v funkciji ravnateljice.

OŠ Mežica

Upravitelji

1876 – 1879 Rudolf Poklič

1879 – 1882 Franc Ratej

1882 – 1893 Ivan Graselli

1893 – 1910 Alojz Eberle

1910 – 1919 Ignac Škorčič

1920 – 1930 Ivo Feinig

1926 – 1941 Josip Hergouth, kot ravnatelj meščanske šole

1930 – 1955 Rudolf Galob

1945 – 1953 Josip Hergouth, kot ravnatelj nižje gimnazije

1953 – 1955 Pavel Planinšek, kot ravnatelj nižje gimnazije

Ravnatelji

1955 – 1973 Pavel Planinšek

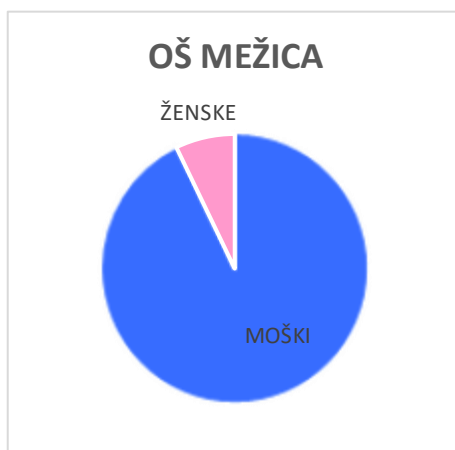
1973 – 2001 Karel Potočnik

2001 – 2010 Ivanka Lesnik

2011 – Janko Plešnik

(Lesnik 2006, 16)

Graf 2.2 : Moški in ženske – ravnatelji OŠ Mežica

V Mežici je bilo več različnih stopenj šol (meščanska šola, nižja gimnazija, osnovna šola) pod različnimi nazivi, ampak smo jih šteli pod eno. Vseh ravnateljev in upravnikov je bilo 14, od tega 13 moških in ena ženska, ki je ravnateljela v nedavnem obdobju, torej podobno, kot na OŠ Črna na Koroškem.

OŠ Prevalje

1828 Georg Böheim

1829 – 1853 Johan Kowatsch

1854 – 1860 Matthias Koren

1860 – 1886 Karl Thorinek

1886 – 1900 Johann Valentinitsch

1900 – 1914 Franc Jurkovič

1914 – 1918 Rudolf Mittinger

1919 – 1921 Lovro Horvat

1921 – 1925 Pavel Košir

1925 – 1935 Karel Doberšek

1935 – 1941 Ivan Lebič

1941 – 1945 Hans Kau

1944 – 8. 5. 1945 Roland

1945 – 1947 Adolf Černec

1947 – 1948 Avgust Leštan

1948 – 1954 Ivan Hvalec, za nižjo gimnazijo (5. – 8. razred)

1946 – 1957 Boris Stres, za osnovno šolo (1. – 4. razred)

1957 – 1974 Leopold Suhodolčan

1974 – 2006 Ivan Kušnik

2007 – Mira Hancman

Graf 2.3: Moški in ženske – ravnatelji OŠ Prevalje

Tudi na Prevaljah je bilo več stopenj šolstva (nižja gimnazija, osnovna šola) in prav tako več uradnih imen. Tu je službovalo 20 različnih ravnateljev, od tega kar 19 moških in samo ena ženska, ki še sedaj vodi šolo.

OŠ Tolsti vrh (1945/46 – 1990/91)

1945 – 1946 Ivan Ferk

(šola je bila samostojna samo do 1. aprila 1946, nato so jo združili z Državno osnovno šolo Guštanj)

OŠ Guštanj oziroma Ravne na Koroškem

1945 – 1946 Franjo Šebart (upravitelj)

1946 – 1947 Ivan Ferk

1947 – 1952 Janko Gačnik

1952 – 1957 Ivan Ferk

1957 – 1958 Olga Kukec

1958 – 1959 Avgust Černetič (ravnatelj)

Zopet nastaneta dve šoli na Ravnah na Koroškem:

a) OŠ I Ravne na Koroškem – OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem

1959 – 1966 Boris Feldin (ravnatelj)

b) OŠ II Ravne na Koroškem – OŠ Ivana Ditingerja Ravne na Koroškem

1959 – 1966 Gustav Veber (ravnatelj)

(po tem šolskem letu se obe šoli združita v OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem).

OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem

1966 – 1970 Ivan Janko

1970 – 1972 Franc Volentar

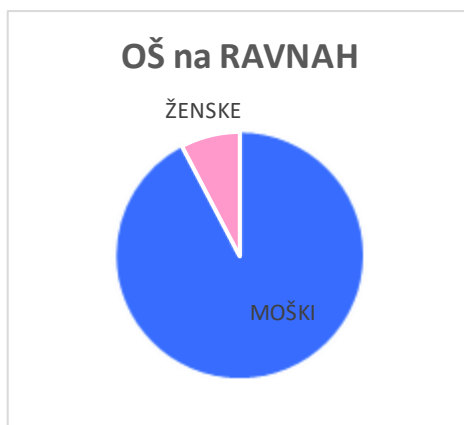
1972 – 1973 Ivan Janko

1973 – 1978 Franc Volentar

(šoli se razdelita na OŠ Prežihovega Voranca in OŠ Koroški jeklarji Ravne na Koroškem)

V tem popisu smo združili glavne šole v Guštanju in kasneje na Ravnah na Koroškem, ki so imele upravitelje ali ravnatelje vse do leta 1978, ko sta nastali dve samostojni šoli: OŠ Prežihovega Voranca in OŠ Koroški jeklarji. Podružnice so posebej opisane. V tem obdobju je bilo 13 ravnateljev, od tega zopet večina moških – to je 12, in samo ena ženska.

Graf 2.4: Moški in ženske – ravnatelji OŠ v Guštanju in Ravnah na Koroškem

OŠ Koroški jeklarji Ravne na Koroškem (ustanovljena 1978)

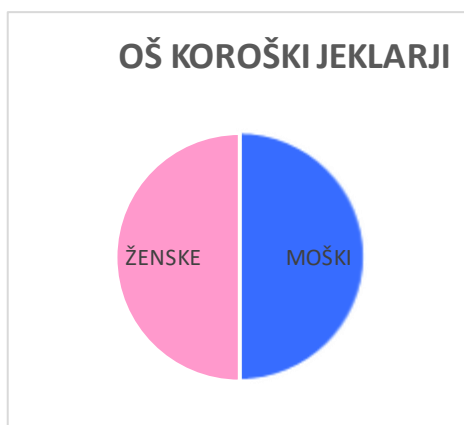
1978 – 1982 Edvard Lorber

1982 – 1999 Katica Karadža

1999 – 2009 Tatjana Krpač

2009 - Aljaž Banko

Graf 2.5: Moški in ženske – ravnatelji OŠ Koroški jeklarji Ravne na Koroškem

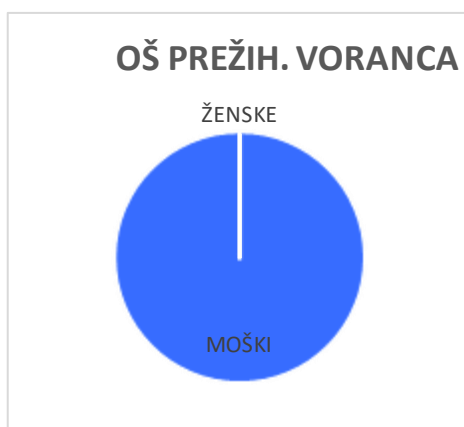
Sorazmerno mlada šola je nastala predvsem zaradi potreb mladih družin, ki so prišle od drugod na delo v nekdanjo veliko železarno. Tukaj so se zvrstili štirje ravnatelji, od tega dva moška in dve ženski.

OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem

1978 – 1992 Franc Volentar

1992 – Osojnik Stanislav

Graf 2.6: Moški in ženske – ravnatelji OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem

Na tej šoli sta bila po delitvi šole 1978. leta na OŠ Prežihovega Voranca in OŠ Koroški jeklarji samo dva ravnatelja, in to oba moška. Eden tudi trenutno vodi šolo.

OŠ Juričevega Drejčka Ravne na Koroškem

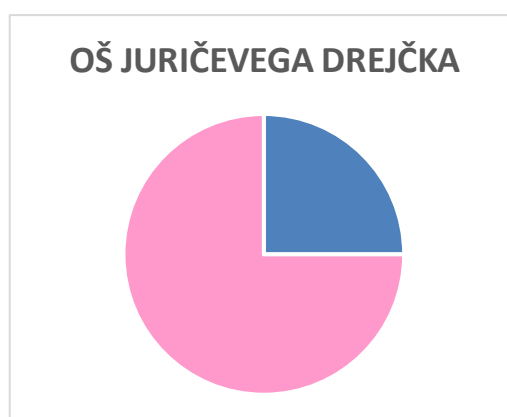
1960 – 1968 Marija Štandeker

1968 – 1991 Ljudmila Tevž

1991 – 2006 Jože Pandel

2006 - Suzana Vodnjov

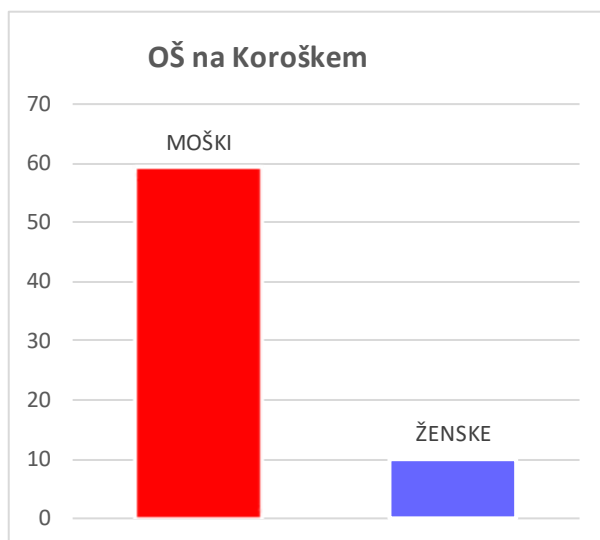
Graf 2.7: Moški in ženske – ravnatelji OŠ Juričevega Drejčka Ravne na Koroškem

Šola izvaja prilagojen izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom za učence z lažjo motnjo v duševnem razvoju. Ustanovljena je bila 1960. leta. Do sedaj je imela štiri ravnatelje, enega moškega in tri ženske.

Skupni zgodovinski pregled ravnateljev in ravnateljic osnovnih šol na Koroškem, ki so imele (in še imajo) upravnike ali ravnatelje. Pregled je brez podružničnih šol, kjer so vodje šol in ne ravnateljci.

Graf 2.8: Moški in ženske – ravnatelji OŠ v Mežiški dolini skupno.

2.9 VLOGA ŽENSK PRI RAZVOJU ŠOLSTVA

Znanje je bilo od nekdaj najmočnejša vrlina človeka. »Pero je močnejše od meča«, je zapisal Edvard Bulwer – Lytton. Nevedne in nerazgledane množice je lažje voditi. To so izkoriščali že vrači pri naših prednikih, to je dolgo časa izkoriščala tudi vera vseh veroizpovedi. Zato so bili tako zelo pomembni zdravniki (mazači) in učitelji v polpretekli zgodovini, ki so edini kaj vedeli – seveda poleg duhovščine, ki pa je imela možnost izobraževanja. Ženske so dolgo časa uspešno držali čim dlje od znanja in odločanja. In zato tudi dolgo časa niso bile na vodilnih funkcijah, tudi v šolstvu je bilo tako. Zato je tudi vloga žensk pri razvoju šolstva premajhna, nikakor pa ne zanemarljiva v primerjavi s tem, kolikor bi lahko doprinesle.

Ženske so bile zapostavljene že pri izobraževanju samem, kasneje pa tudi pri učiteljskem poklicu. Sprva so imeli pravico do šolanja izključno moški, saj so »samostani klaris in dominikank bili tudi edini prostor, kjer so šolsko izobrazbo v srednjem veku lahko pridobile deklice, ki so bile pri izobraževanju zapostavljene še daleč v devetnajsto stoletje« (Šverc in drugi 2007, 21). Ker pa je ustrezna izobrazba glavni pogoj za poučevanje, je bilo s kršitvami pravic ženskam do izobrazbe onemogočeno učiteljsko delovanje.

Sprva je bilo učiteljstvo ter poučevanje predvsem moški poklic, kar je jasno nakazala natančna študija zgodovinskih knjig o šolstvu, pedagogiki ter razvoju šol, kjer so povsod bili omenjeni samo učitelji, samo izjemoma pa učiteljice, pa še te v pomožnih vlogah. Da so vsaj do sredine 19. stoletja pri poučevanju izrazito prednjačili moški, je zgovoren podatek, da »so bili učitelji oproščeni vojaščine, kar pa je bila edina privlačnost tega poklica« (Schmidt 1988b, 148). Vojaščina je vsekakor bila moška domena, torej ta zgodovinska navedba jasno kaže na izrazito moški vlogo.

Da pa se ženske niso množično odločale za poklic učiteljic, pa je »pripomogel« tudi vladni predlog iz leta 1869, ki je predlagal »naj dobivajo učiteljice samo 80 odstotkov učiteljske plače ob enakih pogojih, ker jim ne bo treba vzdrževati družine. Če pa se učiteljica omoži, se je s tem »prostovoljno« odpovedala učiteljski službi« (Schmidt 1988c, 218). Plačilna diskriminacija žensk je očitno že takrat bila v polnem razmahu. Na še slabšem pa so bile t.i. industrijske učiteljice, ki so poučevale razna ročna dela. Te učiteljice so bile običajno žene od moških učiteljev, ki so poučevali na šoli. Bile so uborno in neredno plačane, če sploh so bile plačane.

Tudi, če so se ženske odločile za učiteljski poklic, jim je bilo sprva marsikaj prepovedano ter so bile pod stalnim nadzorom, saj so s svojim videzom ter zunanjo podobo imele pomemben vpliv v javnem življenju okolja, v katerem so poučevale. Tako so denimo za primerno zunanjo podobo učiteljic veljale obleke, ki so bile krojene v strogih linijah, bluze so bile visoko zapete, krila pa dolga, do tal segajoča. Torej je bil slog učiteljic tog in strog, kar se je pričakovalo tudi od njih samih, da imajo takšen odnos do učencev.

Če so moški učitelji imeli zagotovljeno šolanje in izobraževanje za potrebe poučevanja, pa je bilo to na ženskem področju slabše urejeno, če sploh. Tako so najpogosteje morale učiteljice za svojo izobrazbo poskrbeti same, od njih pa se je pričakovalo, da imajo nivo znanja isti, kot ga imajo njihovi moški kolegi, za katere je bilo izobraževanje zagotovljeno. Učiteljice so bile tako prepuščene same sebi, če pa kakšne stvari niso usvojile iz predpisanih učbenikov, »so se domenile s kom (s katehetom, ravnateljem normalke, z uršulinko), da jih je to snov privatno poučeval« (Schmidt 1988b, 171).

Nič kaj obetavnega ni bilo v takšnem odnosu do učiteljic, toda »z nameščanjem prvih učiteljic na naših osnovnih šolah se je pričela dolgotrajna pravda o prednostih in pomanjkljivostih moškega in ženskega učnega osebjaja ter za izenačevanje službenih prejemkov in drugih pravic

ženskega učnega osebja z moškim. V tedanjih razmerah je bil že velik napredek, da je do tega sploh prišlo, in je zasluga državnega osnovnošolskega zakona, da je ustvaril izhodiščne pogoje za ta razvoj« (Schmidt 1988c, 246). Četudi je to pomenilo napredek ter korak naprej, so ženske še dandanes zapostavljene in slabše plačane od svojih moških kolegov, predvsem na višjih položajih.

Vloga učitelja v sodobnem življenju učencev pa se precej razlikuje od vloge učiteljev nekoč. Včasih je veljalo, da »mora učitelj učenca naučiti in ne poučevati, mora ga vzgojiti in ne vzgajati. Odgovoren je, če učenec ne zna, če pri pouku ne sodeluje, če se na cesti slabo vede, in celo, če ne mara svojih staršev« (Bečaj 1985, 318).

Pregled seznama ravnateljev in direktorjev osnovnih šol jasno pokaže, da je bilo ravnateljstvo oz. upravljanje osnovnih šol izrazito v moški domeni. Kot lahko razberemo iz vseh seznamov ravnateljev in direktorjev osnovnih šol, je bila na vodilnih položajih zgolj peščica žensk.

V Mežiški dolini se je skozi zgodovino vseh osnovnih šol zamenjalo 69 upravnikov in ravnateljev. Od tega je šole vodilo in jih še vodi 59 moških in deset žensk.

Iz tega je dovolj razvidno, da so moški v izraziti prevladi nad ženskami kot ravnatelji osnovnih šol Mežiške doline. S tem pregledom dokumentacije in podatkov je tudi potrjena naša prva hipoteza (H1), ki pravi, da so od začetka šolstva do danes pri vodenju šol v Mežiški dolini prevladovali moški.

Čeprav pričujoči podatek nima neposredne povezave z upravljanjem in vodenjem šol ali s poučevanjem, se lahko kot zanimivost omeni podatek, da je bil leta 1956 ustanovljen Koroški zavod Republike Slovenije za šolstvo. V šestdesetletni zgodovini zavoda so se zamenjali štirje direktorji oziroma predstojniki, in sicer: Miroslav Faletov (1956–1983), Tone Golčer (1983–1985), Franček Lasbaher (1985–2003) ter Nevenka Štraser, ki je vodenje prevzela leta 2004 in je še vedno na funkciji. Tako je Štraserjeva kot edina ženska na vodilnem položaju v celotni šestdesetletni zgodovini zavoda (Gabrič in drugi 2006, 90).

Skozi zgodovino so torej imele ženske izrazito majhno vlogo pri vodenju in upravljanju šol v Mežiški dolini, vendar trenutni trendi kažejo na izboljšave v prid ženskam, kar bo predstavljeno v naslednjem poglavju.

3 TRENUTNO STANJE

3.1 ŠOLE V MEŽIŠKI DOLINI DANES

V vseh osnovnih šolah v Mežiški dolini se danes soočajo z istimi problemi, in sicer z nenehnim upadom števila učencev. Največji vzrok je propadanje podjetij, zato je manj delovnih mest in selitev mlajše populacije, ki si išče existenco drugod po Sloveniji in tudi tujini.

Občina Črna na Koroškem ima danes centralno osnovno šolo s samo eno podružnično šolo, ki se nahaja v Žerjavu. Pred nekaj leti so zaradi premajhnega števila učencev zaprli podružnico v Koprivni, z novim šolskim letom zapirajo podružnično šolo v Javorju. Zaradi premajhnega števila oddelkov šolo vodi samo ravnateljica, brez pomočnice (OŠ Črna 2016).

V občini Mežica je osnovna šola, ki nikoli ni imela podružničnih šol. Število učencev je stabilno, šola ima v večini razredov po dva oddelka na razred. Problemi so v oddelkih, ki so zaradi normativa števila učencev v razredu na meji in vsaka odselitev oziroma osip se pozna; normativ je 28 učencev za delitev na dva oddelka, v nekaterih razredih je 29 učencev (OŠ MEŽICA 2016).

Tudi v občini Prevalje se nahaja osnovna šola, ki ima kar tri podružnice: Leše, Holmec in Šentanel, ki so višje ležeče šole. Želja mnogih je, da se te podružnice obdržijo in s tem tudi ljudje, ki živijo v manjših zaselkih in kmetijah v okolici (OŠ FRANJA GOLOBA PREVALJE 2016).

V občini Ravne na Koroškem, ki je hkrati tudi največja občina v Mežiški dolini, so tri osnovne šole. Osnovna šola Koroški jeklarji ima poleg matične enote še podružnično šolo v Kotljah. To podružnico obiskujejo predvsem učenci, ki izhajajo iz Kotelj, kjer rastejo nove hiše v več zaselkih. Število učencev v Kotljah se povečuje, kar jim predstavlja prostorske probleme. Že velikokrat so bile zelo aktualne ideje o širitvi podružnične šole v Kotljah (OŠ Koroški jeklarji 2016).

Na Ravnah je še ena osnovna šola, šola Prežihovega Voranca. Ta je starejša izmed obeh šol na Ravnah. Tudi ta šola je imela podružnično šolo v Strojni, zaselku nad Ravnami, ki pa so jo zaradi premajhnega števila otrok zaprli pred leti. Na matični šoli je število učencev v rahlem upadu (OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem 2016).

Na Ravnah na Koroškem deluje tudi osnovna šola Juričevega Drejčka. Šola izvaja prilagojen izobraževalni program z nižjim izobrazbenim standardom za učence z lažjo motnjo v duševnem razvoju. Šolo obiskujejo učenci iz cele Mežiške doline in tudi širše. Tudi na tej šoli imajo velike probleme z zmanjševanjem števila učencev, predvsem zaradi spremenjene politike usmerjanja učencev.

3.2 ŠTEVILČNO RAZMERJE MED SPOLOMA VSEH ZAPOSLENIH V ŠOLSTVU

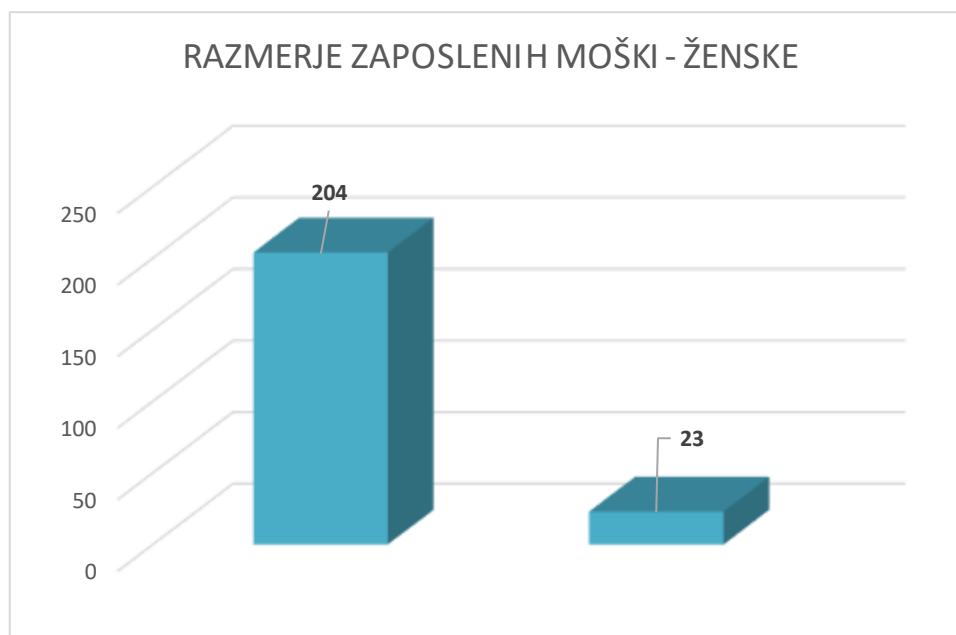
V tem delu naloge bomo prikazali število zaposlenih žensk in moških ob začetku šolskega leta 2016/2017. To razmerje zaposlenih po spolu bomo potrebovali v nadaljevanju naloge, kjer bomo prikazali razmerje zaposlenih po spolu v primerjavi vodstvenih delavcev po spolu.

Tabela 3.1: število zaposlenih na šolah po spolu

ŠOLA	ŽENSKE	MOŠKI	SKUPAJ
OŠ Črna na Koroškem	32	2	34
- Podružnica Žerjav	1	0	1
OŠ Mežica	29	5	34
OŠ Prevalje	45	5	50
- Podružnica Leše	3	0	3
- Podružnica Šentanel	2	0	2
- Podružnica Holmec	3	0	3
OŠ Prežihovega Voranca	34	5	39
OŠ Koroški jeklarji	36	4	40
- Podružnica Kotlje	10	1	11
OŠ Juričev Drejček	9	1	10
	204	23	227

V tej tabeli smo upoštevali zaposlene strokovnih delavcev (učiteljev in svetovalnih delavcev). Podatke smo pridobili na osnovi letnih delovnih načrtov posameznih šol ter dodatnega telefonskega preverjanja podatkov na vsaki šoli.

Graf 3.1: Razmerje zaposlenih na OŠ v Mežiški dolini po spolu

Kot je razvidno iz grafa, je razmerje zaposlenih na osnovnih šolah na Koroškem močno na strani žensk (204:23).

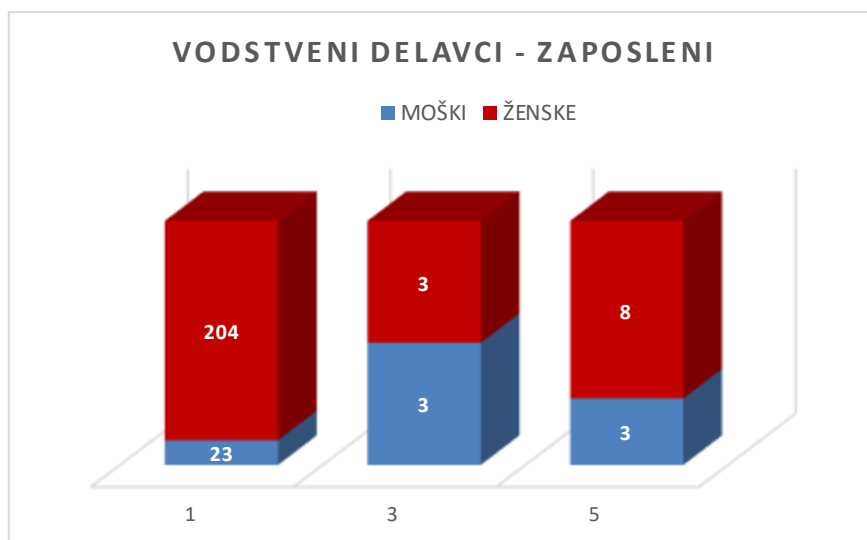
3.3 ŠTEVILČNO RAZMERJE MED SPOLOMA V PRIMERJAVI Z VODSTVENIMI FUNKCIJAMI

Tabela 3.2: Razmerje ravnateljev in pomočnikov v OŠ v Mežiški dolini po spolu

ŠOLA	RAVNATELJ		POMOČNIK	
	ŽENSKE	MOŠKI	ŽENSKE	MOŠKI
OŠ Črna na Koroškem	1	0	0	0
OŠ Mežica	0	1	1	0
OŠ Prevalje	1	0	1	0
OŠ Prežihovega Voranca	0	1	1	0
OŠ Koroški jeklarji	0	1	1	0
OŠ Juričev Drežček	1	0	1	0
	3	3	5	0

Podatke za to tabelo smo pridobili na osnovi letnih delovnih načrtov šol in dodatnega osebnega obiska na vsaki šoli. Na osnovi podatkov iz tabele smo izdelali graf, iz katerega je razvidno razmerje zaposlenih v primerjavi z vodstvenimi delavci.

Graf 3.2: Razmerje zaposlenih in vodstvenih delavcev na OŠ v Mežiški dolini po spolu

Zgornji graf prikazuje razmerje med vodstvenimi delavci (to so ravnatelji in pomočniki ravnateljev) v primerjavi z zaposlenimi strokovnimi delavci šole (učitelji, svetovalni delavci). Podatki so pridobljeni 1. septembra 2016 in so v odstotkih. Stolpec 1 prikazuje razmerje med zaposlenimi moškimi in ženskami. Stolpec 3 prikazuje razmerje po spolu samo med ravnatelji vseh šestih osnovnih šol v Mežiški dolini. Stolpec 5 pa prikazuje razmerje med vsemi vodstvenimi delavci, to je ravnatelji in njihovimi pomočniki skupno – po spolu.

Iz celotnega grafikona vidimo, da je razmerje zaposlenih v osnovnih šolah v Mežiški dolini močno na strani žensk (204:23). Glede ravnateljev po spolu je razmerje izenačeno (3:3). Če pogledamo skupno razmerje vodstvenih delavcev, pa so ženske v prednosti (8:3).

V primerjavi s preteklostjo, ko so bili upravniki oziroma ravnatelji pretežno moški (glej Graf 2.8: Moški in ženske – ravnatelji OŠ v Mežiški dolini skupno), se kadrovska zasedba po spolu kar hitro spreminja v dobro žensk.

3.4 ŽENSKE NA VODILNIH POLOŽAJIH V ŠOLSTVU DANES

Iz grafov lahko torej razberemo, da se število ravnateljic in pomočnic ravnateljev (glej Tabelo 3.2: Razmerje ravnateljev in pomočnikov v OŠ v Mežiški dolini po spolu) veča. V primerjavi z moškimi ravnatelji so v enakem razmerju, če pa prištejemo še pet žensk, ki so pomočnice ravnatelja (tu moškega predstavnika ni), pa so ženske kot vodilne delavke danes v prednosti pred moškimi kolegi.

3.5 PROUČITEV DEJAVNIKOV, KI VPLIVAJO NA ŠOLSTVO V MEŽIŠKI DOLINI

V preteklosti so na razvoj šolstva v Mežiški dolini vplivali predvsem naravni dejavniki, kot so denimo naravna bogastva. Danes so ta naravna bogastva ali izčrpana ali preveč nevarna za okolje, pokrajina se je modernizirala, šolstvo je oblikovano. Toda, ali ima šolstvo v Mežiški dolini perspektivo? Kakšni časi se obetajo celotnemu koroškemu šolstvu? Svoja razmišljanja so delile tri osebe, ki živijo oziroma so živele na obmejnem območju ter imajo vsakodnevne izkušnje z dvojezičnostjo ter s tem povezanim zatiranjem Slovencev in slovenskega jezika. Prva sogovornica se je rodila v Avstriji, toda avstrijskemu potnemu listu navkljub, je zavedna Slovenka ter to tudi s ponosom izpostavi, zaradi česar ima včasih tudi kakšno neprijetnost. Je profesionalna osebnost ter na avstrijski šoli poučuje slovenščino, doma se pogovarja po slovensko. Druga sogovornika sta bila mlajši zakonski par, ki se je v Avstrijo preselil z željo po boljšem življenju, a sta kaj hitro spoznala, da jima Avstrija nekega kakovostnega življenja pač ne bo nudila, zato sta se tudi odločila za selitev nazaj v domačo Mežico. Tako je torej med sogovorniki zanimiv kontrast, ki nam je ponudil zelo zanimive odgovore in razmišljanja. Prva sogovornica je bila gospa magistra Eva Maria Verhnjak Pikalo, po izobrazbi in dejavnosti profesorica slovenščine in francoščine na gimnaziji v Velikovcu, ki se imenuje Alpen-Adria Gymnasium Völkermarkt. Živi v Libučah (nemško Loibach), zaselku pri Pliberku, tik za slovensko mejo. Verhnjak Pikalova je zavedna Slovenka, kar pa v sosednji Avstriji ni vedno enostavno.

Ste slovenskega rodu. Ali ste imeli oziroma ali imate kdaj kakšne probleme zaradi uporabe slovenskega jezika v Avstriji?

Eva Maria Verhnjak Pikalo: Sem koroška Slovenka, ki je odraščala dvojezično. Z mamo in s sorodniki njene družine sem govorila slovensko, z očetom in z njegovimi sorodniki sem govorila nemško. Znala sem oba jezika hkrati. V ljudski in v glavni šoli sem se učila slovenščine. V glavni šoli samo kot izbirni predmet, ker sem se morala odločiti za en tuj jezik kot glavni predmet. Odločila sem se za glavni predmet angleščine in za izbirni predmet slovenščine. Potem sem zopet prišla v stik z zorno slovenščino šele na univerzi, ko sem pričela študirati.

Problemi zaradi uporabe slovenščine so na avstrijskem Koroškem vedno bili in tudi vedno bodo. S tem moramo koroški Slovenci sprijazniti in jaz sem se naučila s tem živeti. So se pa časi spremenili na bolje. Če v Pliberku kjerkoli govorim slovensko, to sploh ni problem. V šoli pa občasno je. Če se v učiteljski zbornici s kolegom, ki je tudi koroški Slovenec

pogovarjava slovensko, to nekaterim kolegom in kolegicam ni všeč in so seveda že bile pritožbe. Vsi ravnatelji, ki so ravnateljevali do sedaj, pa so slovenščino podpirali, tudi trenutna ravnateljica je slovenščini naklonjena. Je pa tako, da se v šoli največja skupina otrok uči italijanščino, na drugem mestu je francoščina in potem šele slovenščina. Število prijav za učenje slovenščine je vseeno iz leta v leto višje, kar je zelo razveseljivo. Do mature dosežejo po evropskem referenčnem okviru za jezike nivo B1 in B2.

Večji problem, ki ga opažam, je najti v vrstah koroških Slovencev. Če nisi po rodu po materini in očetovi strani koroški Slovenec/Slovenka in če ne spadaš v določen družinski klan in če nisi absolvent/absolventka Slovenske gimnazije, te »lastni ljudje« ne sprejmejo. A tudi s tem sem se sprijaznila in se naučila živeti.

S ponosom govorim slovensko, s ponosom sem koroška Slovenka in to tudi povem in s tem živim. Ljudje to vedo in nemško govoreči Korošci me sprejemajo. Tudi ko sem bila občinska odbornica Enotne liste Pliberk (Koroška slovenska stranka) v občinskem svetu v Pliberku, so me člani vseh drugih strank sprejeli.

Zanimam se za kulturo Slovenije, zanima me Slovenija in jaz se v Sloveniji zelo dobro počutim! Tudi precej mojih sorodnikov živi v Sloveniji.

Delate v šoli. Ali imate v vaši šoli veliko priseljencev iz Slovenije?

Eva Maria Verhnjak Pikalo: Delam v šoli, kjer je učni jezik nemščina, slovenščina, tako kot italijanščina in francoščina, pa so drugi tuji jeziki. Priseljencev iz Slovenije na naši šoli ni. Mislim, da se priseljenci odločijo za šolanje na Zvezni gimnaziji in zvezni realni gimnaziji za Slovence v Celovcu, kjer je učni jezik slovenščina. Odločajo se tudi za Dvojezično zvezno trgovsko akademijo Celovec/ Zweisprachige Bundeshandelsakademie Klagenfurt, kjer se učencem in učenkam nudi pouk v nemščini in slovenščini. Hodijo pa tudi v Višjo šolo Št. Peter/ Höhere Lehranstalt f. wirtschaftliche Berufe St. Peter, kjer poteka pouk tudi v obeh deželnih jezikih.

Kaj je po vašem mnenju vzrok za to priseljevanje?

Eva Maria Verhnjak Pikalo: Vzrok priseljevanja je po mojem mnenju v tem, da gre do starši »s trebuhom za kruhom«. Tam, kjer starši delajo, tam bodo tudi otroci hodili v šolo. Trenutna gospodarska situacija v Sloveniji ni preveč rožnata, pri nas na Koroškem [avstrijskem, op.a.] tudi ne, ampak vseeno je še možno najti delovna mesta. V naši regiji je to predvsem tovarna Mahle v Šmihelu nad Pliberkom, kjer so zaposleni tudi Slovenci. Občina Pliberk je denimo pred leti sklenila, da oddaja poceni zazidljive parcele in tudi Slovenci iz Mežiške doline in

okolice se te ponudbe poslužujejo. S tem je število občanov v Pliberku naraslo, kar je za občino in njen razvoj zelo razveseljivo.

Drugi vzrok je verjetno v tem, da starši želijo, da se otrok dobro nauči nemščine. Živimo v združenji Evropi in vsak si ima možnost poiskati službo tam, kjer mu je všeč in tam, kjer je ponudba atraktivna. Mislim, da so argumenti iz vidika staršev razumljivi.

Kaj bi morali Slovenci na tej strani meje (obmejne občine) narediti, da bi zmanjšali migracije in da bi bolje zaščitili jezik?

Eva Maria Verhnjak Pikalo: Ustvariti je treba kvalitetna delovna mesta. Naseliti je treba kvalitetna podjetja. Politične strukture morajo tudi v obrobni krajih investirati v infrastrukturo, ne samo v centrih. Gospodarstvo mora sodelovati s šolo. Skratka, ljudem je treba omogočiti življenje doma! Živeti doma mora biti atraktivno. Kar se tiče slovenščine pa je tako: če bo življenje doma možno, bo tudi jezik ostal in pridobil na teži.

Če je Verhnjak Pikalova navdušena in optimistično zre v prihodnost, pa sta na nasprotnem polu Maja in Boštjan L., mlajša slovenska zakonca, ki sta med letoma 2011 in 2016 živela v Pliberku, le nekaj kilometrov stran od slovenske meje. Imata dva majhna otroka in letos so se po petih letih življenja v sosednji Avstriji vrnil v domačo Slovenijo, natančneje v Mežico.

Kaj je bil vzrok, da sta se odločila za odhod v Avstrijo? Koliko časa sta tam preživela?

Maja in Boštjan L.: Bila sva druga Slovenca, ki sta kupila zemljišče v občini Pliberk in hkrati prva, ki sva gradila novo hišo, torej nisva kupila stare nepremičnine in jo obnovila, pač pa sva jo zgradila. Dejstvo, da cena ni vplivala na najino odločitev o nakupu zemljišča v tujini je to, da ga tudi nisva kupila po subvencionirani ceni s strani občine Pliberk, ampak sva zemljišče kupila zaradi krasne lokacije in od privatnega lastnika. Imela sva željo postaviti hišo v urejenem in prijetnem okolju, kar nama je zemljišče v tistem trenutku nudilo in obljubljalo. To, da je lokacija prijetna, velja še danes, da je pa vse popolnoma urejeno, kot si mi Avstrijo napačno predstavljamo, pa žal temu ni tako. Kljub takojšnjemu in kasnejšemu spoznanju, da Avstrija vendarle ni obljubljena dežela, sva hišo kvalitetno in skrbno končala in smo v njej preživeli polnih pet let. Stvari so se začele zapletati na vseh drugih področjih, sprva smo padli v isto vrečo kot Madžari in Romuni, ki so goljufali Avstrijo z lažnimi pokojninami. Nato so se začele uvajati kontrole na mejah in pritisk na tujce je bil po svoje povsem neopazen, a mi smo ga čutili.

Na kakšen način? Lahko opišete kakšen primer?

Maja in Boštjan L.: Bila sva svojevrsten primer, ker sva oba delala v Sloveniji in živela v Avstriji in tega avstrijski uradniki niso mogli razumeti in sva imela vse do danes velike težave z vsem, kar je »trknilo« ob državno odločitev. Napaka uradnikov je v glavnem v tem, da ni pomembno ali si Turek, Pakistanec, Romun ali Slovenec, nekaj metrov stran od meje si za njih tujec in tako te obravnavajo. Dolgoročno nama ta dejanja niso odgovarjala in posledično sva začela razmišljati o ponovni selitvi nazaj v Slovenijo.

Kakšni so bili vaši odnosi s sosedi? Sklepam, da so sosedge v večini bili Avstrijci.

Maja in Boštjan L.: Sicer v sami soseski nisva imela nobenih problemov, niti nikjer drugje s posamezniki ne. Težava nastopi le na uradih, kjer so zaposleni v primerjavi s Slovenijo, zelo nerazgledani in slabo izobraženi za to, kar delajo. Odnosi v soseski so bili zavoljo najinega začetnega odnosa odlični, nikakor nisva želela po ničemer izstopati kot slaba in to so kaj kmalu spoznali povsod.

Kako je bilo z vajinima otrokoma? Verjetno sta obiskovala vrtec oziroma osnovno šolo?

Kako ste bili zadovoljni z avstrijski šolskim sistemom?

Maja in Boštjan L.: Prvi otrok je moral po treh letih iz Slovenije oditi v vrtec v Pliberk. Avstrijsko šolstvo je po najini oceni zelo, zelo pod povprečjem, kar po tihem priznavajo že Avstrijci sami. V osnovi imajo pri otrocih do osmega leta starosti sistem, ki ne poučuje, ne prepoveduje in ne oblikuje otroka. Otrok ima popolno svobodo tako doma, kot izven doma, in to je naju zelo motilo. Nikakor nisva razumela te svobode, kje, kdaj in komu lahko koristi. Kako spremeniti navade otrok, ki so osem let brez vzgoje? Enako velja za vrtec, o šoli pa ne upava komentirati, ker sina nisva vpisala v Pliberk ampak v Slovenijo, v Mežico. Vzgojiteljice so prisotne v vrtcu iz enega samega razloga, in to je, da skrbijo, da se otroci ne pretepajo in ne razbijejo celotnega vrtca. O kakšni vzgoji, ustvarjalnosti, še manj pa o srčnosti, ki jo večina otrok zelo potrebuje, pa ni ne duha ne sluha. Tam je vzgojiteljica lahko katerakoli »teta«, ki je trenutno brez službe in tako tudi je, nobenega znanja, nobene strokovnosti in popolna hladnokrvnost, kar je popolno nasprotje slovenskemu sistemu ali konkretno, vrtcu Mežica in gotovo tudi drugje. Poleg mežiškega vrtca imava lepo izkušnjo tudi iz oddelka vrtca v Žerjavu.

Ali sta kot slovensko govoreča prebivalca kdaj imela kakšne probleme? Kako je z dvojezičnostjo in slovenščino v javnih ustanovah?

Maja in Boštjan L.: Glede dvojezičnosti je tako, da je za Avstrijce vse dobro, ko gre za druge in z ničemer niso zadovoljni, ko gre za njih. To je bilo že od nekdaj in ravno tako je z dvojezičnostjo v ustanovah. Če bi mi poučevali nemško v Sloveniji pod enakimi kriteriji, kot to oni delajo s slovenskim jezikom, bi se že zdavnaj uprli. Učitelji slovenščine ne znajo ne izgovarjati, še manj pravilno pisati, tako da žal nič lepega o tem.

Zagotovo je tudi jezik neka ovira, če ga res ne obvladaš. Biti sproščen v okolju, kjer se težko pošališ na slovenski način in nikakor ne razumeš njihovega humorja, je težko. Kultura ljudi in njihove vrednote so nekaj svetlobnih let drugačne od naših in zaključek vsega je, da smo si kljub bližini tako drugačni, da je le vprašanje časa, kdaj bodo ponovno vzpostavili meje.

Ali bi svoja otroka vpisala v slovenske šole in vrtce tudi, če bi ostala v Avstriji?

Maja in Boštjan L.: Da, vsekakor

Zakaj ste se odločili za vrnitev v Slovenijo?

Maja in Boštjan L.: V Avstriji sva se počutila izredno nezaželeno, Avstrija nam ni dala tega, kar smo pričakovali. Posledica vsega je selitev nazaj v Slovenijo, kar bo botrovalo tudi k srečnejšemu načinu življenja najinih otrok, ker se pri nas vzgoja začne ob rojstvu in ne pri osmih letih.

Izkušnje so torej deljene, so pa sogovorniki enotnega mnenja, da se bo šolstvo ter s tem povezan jezik ohranilo le, če bodo ostali ljudje, kar pa trenutno ni najbolj enostavno napovedati glede na trend izseljevanja. Mežiška dolina je geografsko umeščena poleg avstrijske Koroške in samo nekaj kilometrov stran sosednja Avstrija ponuja Slovencem poceni zemljišča, ugodna stanovanja ter dobro plačane službe. Zato se vedno več Korošcev odloča poizkusiti srečo pri naših severnih sosedih.

O razširjeni dvojezičnosti je težko govoriti, saj je bila slovenščina izven slovenskih meja vedno zatirana, skozi zgodovino pa je bila velikokrat zatirana celo na domačih tleh. Čeprav so »koroški Slovenci že v spomenici l. 1955 in potem v okviru raznih kriterijev pri pogovorih z vladnimi predstavniki zahtevali intenzivno raziskovalno dejavnost na področju dvojezičnega pouka. Vse to pa je bilo odklonjeno oziroma preslišano« (Malle 1988, 101). Probleme o dvojezičnosti in preziranju slovenščine na avstrijskem Koroškem tako posredno, kot neposredno potrdijo tudi naši trije sogovorniki, kar jasno nakazuje, da slovenščina na avstrijskih tleh še dolgo ne bo enakopravna ter zaželeno.

Zaradi čedalje večje selitve slovenskih Korošcev v sosednjo Avstrijo je ogrožena naša prihodnost, saj otroci zapuščajo šole, v Avstriji se učijo nemščine, slovenščino pa pozabljajo in ne uporabljajo. Zaradi manjšega števila otrok se ukinjajo oziroma zmanjšujejo razredi, celo zapirajo podružnične šole. Tako je prihodnost šolstva v Mežiški dolini ogrožena, prav tako je ogrožen slovenski jezik. To potrjuje našo hipotezo številka 2 (H2), ki trdi, da ima vpliv na šolstvo v Mežiški dolini geografska lega.

4 VODENJE

4.1 MENEDŽMENT IN VODENJE

Nekoč je general poskušal mladim častnikom pokazati, v čem je umetnost vodenja. Za ponazoritev je uporabil kratke koščke navadne vrvice. Vrvico je položil pred vsakega mladega častnika in dejal: »Potegni vrvico za seboj in sledila ti bo, kamor jo boš hotel voditi. Zdaj pa poskušaj poriniti vrvico, in ne bo šla nikamor!«. General je častnike pogledal v oči in dodal: »Enako bo veljalo, ko bo treba voditi ljudi«.

V laični javnosti, v medijih, tudi v šolah je pogosto zaslediti termina vodenje in menedžment. Toda kakšna je razlika med vodenjem in menedžmentom? Beseda *management* izhaja iz francoščine in pomeni poslovno vodstvo oziroma vodenje podjetja. V našem besednjaku je menedžer tisti, ki je »vodilni uslužbenec podjetja; direktor, ravnatelj; voditelj, organizator zlasti v gospodarstvu« (ISJ ZRC SAZU 2000). Torej lahko rečemo, da je menedžer voditelj in organizator podjetja, dela in zaposlenih. Definicij vodenja je toliko, kot je ljudi, ki so skušali definirati ta pojem. Večini definicij pa je skupno pojmovanje, »da je vodenje pojav, pri katerem ena oseba vpliva na drugo (ali več njih) in jo usmerja« (Mesec 1992, 52). Teorije vodenja so poskusi, da bi odgovorili na vprašanja o vodenju. »Tako je vodenje definirano kot odnos med osebami, v okviru katerega ena oseba usmerja, koordinira in nadzoruje druge pri izvajanju skupne naloge« (Torrington v Kanjuo Mrčela 1996, 13).

Po Fayolu vodenje vsebuje planiranje, organiziranje (konstruiranje kolektiva, kadrovanje), ukazovanje, koordinacijo in kontrolo. »Osnovna načela vodenja pa so: delitev dela, oblast in odgovornost, enotnost ukazovanja in usmerjanja, podrejanje posebnih interesov splošnemu, plačevanje zaposlenih, centralizacija, hierarhija, red, pravičnost, stalnost osebja, iniciativnost in enotnost zaposlenih« (Kanjuo Mrčela 1996, 18). Lahko tudi rečemo, da se beseda *vodenje* uporablja, ko gre za ljudi; *menedžment* pa, ko gre za delo in upravljanje s stvarmi.

4.2 TEORIJE MENEDŽMENTA IN VODENJA

Pojav menedžmenta je povzročil pojav velikih poslovnih organizacij, prve od njih so bile vojaške. V teh organizacijah je bila potrebna koordinacija dela velikega števila ljudi z različnimi nalogami. Te so bile potem tudi vzor drugim velikim in manjšim podjetjem

V vsakem zgodovinskem pregledu teorije menedžmenta je vedno kot prvo ime omenjen Frederick Winslow Taylor, ki ga nekateri poimenujejo tudi "oče znanstvenega menedžmenta«. Taylor je že pred več kot sto leti, natančneje leta 1911, v svojem delu *The Principles of Scientific Management* povezal racionalizacijo in povečanje proizvodnje z uporabo znanosti in sodelovanjem ter razvojem delavcev. Taylorizem se je pričel v Združenih državah Amerike v 80. in 90. letih 19. stoletja v proizvodnem sektorju, svoj vrhunec pa je doživel v prvih dveh desetletjih 20. stoletja.

Teorije vodenja odgovarjajo na včasih precej kompleksna vprašanja, denimo o distribuciji moči, o uspešnem vodenju, o moči vpliva in podobno. Na takšna vprašanja nam skušajo odgovoriti sledeče teorije vodenja:

- viri vpliva. Ta teorija poskuša pojasniti, zakaj nekateri ljudje bolj vplivajo na druge, kot drugi ljudje in zakaj nekomu ljudje sledijo, drugemu pa ne. Moč izvira iz petih virov: moč nagrajevanja, moč kaznovanja, legitimna moč, strokovna moč in karizmatična moč.
- teorije voditeljskih lastnosti. Tudi ta skupina poskuša razložiti, zakaj imajo eni več vpliva, kot drugi. Opisane so značilne lastnosti – osebnostne, sposobnosti in socialne veščine.
- vedenjske teorije so teorije o tem, katera ravnanja so v različnih situacijah bolj, in katera manj uspešna.
- situacijske teorije. Stil vodenja je odvisen od situacije. Poznamo: kontingenčno teorijo (Fiedler), Hersey – Blanchardova teorija ter teorijo poti do ciljev (Evans, House).
- transakcijsko in transformacijsko vodenje (Mesec 1992, 58–72).

Obstaja veliko različnih opredelitev menedžmenta. Po večini opredelitev tako menedžment združuje upravljanje in poslovanje (vodenje). »Pri tem je upravljanje definirano kot dejavnost, ki je namenjena zastavljanju ciljev, politike in strategije poslovanja in razvoja, razmestitvi virov, usmerjanju in kontroli uresničevanja ciljev, poslovanje pa kot proces in dejavnost usklajevanja človeških in materialnih virov zato, da bi uresničili določene naloge in zastavljene cilje. V tem okviru je menedžment definiran kot celota strateških (upravljanje) in operativnih (poslovanje) funkcij« (Kanjua Mrčela 1996, 12).

Stil menedžmenta (vodenja) je način obnašanja in delovanja menedžerja. Kavčič navaja štiri dejavnike, ki imajo vpliv na stil vodenja in to so: filozofija vodenja, situacija, narava delovnih nalog in karakteristike vodenih (Kavčič 1991, 218–219). Dva bolj znana modela menedžmenta sta menedžerska mreža ter Likertovi štirje stili vodenja.

Situacijske teorije menedžmenta imenujemo tudi kontigenčne. Njen avtor, Fred E. Fiedler trdi, da ni enega samega, najboljšega načina vodenja, primernega za vse situacije. Najboljši način vodenja je ta, ki se najbolje prilagodi določeni situaciji. Fiedler je razlikoval dva osnovna stila vodenja – enega, usmerjenega pretežno na delovne naloge in drugega, usmerjenega pretežno na odnose med ljudmi. Temu modelu vodenja mnogi očitajo, da je preveč poenostavljen. Tako je širša kontigenčna teorija Handyjeva teorija najboljše usklajenosti, ki definira štiri dejavnike uspešnega menedžmenta: menedžerja, člana skupine, nalogo in okolje.

Vsak menedžer ima svoje poglede na vodenje in odločanje, prav tako ima vsak svoj stil odločanja, toda stile odločanja v menedžmentu lahko posplošimo na štiri najbolj pomembne, ki so sledeči:

- direktivni stil (usmeritev na delovne naloge, vodja je avtokrat)
- analitični stil (usmerjenost na delovne naloge in toleranca do dvoumnosti situacije. Vodje odločajo po analizah velikega števila informacij)
- konceptualni stil (visoka tolerantnost do kompleksnosti situacije in usmerjenost na ljudi. Vodje so kreativni, upoštevajo mnenja sodelavcev)
- vedenjski stil (usmerjenost na ljudi. Vodja primarno skrbi za dobre medsebojne odnose) (Kavčič 1991).

Čeprav je menedžment v primerjavi z drugimi znanstvenimi disciplinami dokaj mlada disciplina, je v razvoju menedžmenta potrebno slediti novostim in trendom. Tako se mora menedžer nenehno prilagajati in iti v korak s časom. Za sodobnega menedžerja so značilne naslednje lastnosti: spodbujanje, pomoč, usposabljanje delavcev ter ustvarjanje dobre delovne atmosfere in odnosov med ljudmi. Organizacijska struktura se spreminja od hierarhične v horizontalno, piramida, na vrhu katere je bil menedžer, se obrača na glavo, in tako najpomembnejši postajajo zaposleni.

To nalaga sodobnemu uspešnemu vodji pet temeljnih praks (Kouzas in Posner v Kanjuo Mrčela 1996, 27): aktivno izzivanje procesov v organizaciji, navdihovanje za skupno vizijo, usposabljanje drugih, modeliranje poti in spodbujanje čustev.

4.3 MENEDŽERSKE VLOGE

Kaj pričakujemo od menedžerja? Ljudje imamo različne predstave, različna pričakovanja. Tako se razlikujejo tudi pričakovanja, ki jih imamo do menedžerjev. Kaj sploh pričakujemo od menedžerjev? Pričakujemo, da :

- pozna zahteve in želje različnih ljudi ter jim skuša ugoditi,
- odgovorno skrbi za razpoložljive vire in jih zares premišljeno izrablja v dobro svoje ustanove,
- je vzor tudi s svojim delom in da nenehno išče še boljše rešitve,
- je odgovoren za delo svoje ustanove,
- poskrbi za tako vzdušje in kulturo, kjer bodo zaposleni lahko dosegli najboljše rezultate (Everard v Erčulj in Marinšek 1997, 6).

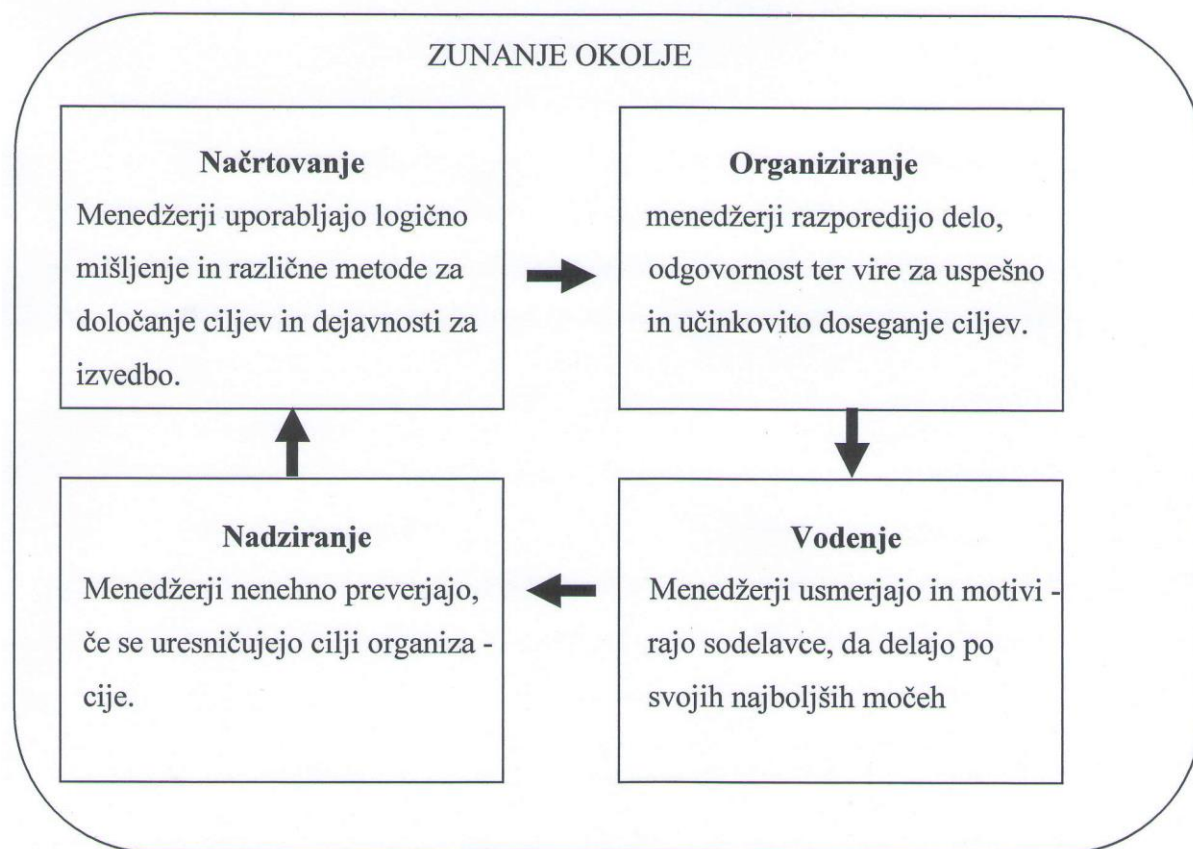
Menedžerjeve vloge si ljudje predstavljamo vsak po svoje in tudi zaradi tega obstaja veliko stereotipov o njihovem delu. Da bi vlogo menedžerja uokvirili, so strokovnjaki poskušali vloge razvrstiti v tri glavna področja (Mitzenberg v Mesec 1992, 56–57 ter Erčulj in Marinšek 1997, 6):

- medosebna vloga: predstavlja organizacijo (opravlja simbolične dolžnosti: podpisovanje dokumentov, sprejemanje uradnih gostov, predsedovanje sestankom,..), vodi (vodi in usmerja podrejene, jih motivira, skrbi za njihove delovne pogoje; ocenjuje njihovo delo,..), je povezovalec (povezuje organizacijo z okoljem, vzdržuje stike, udeležuje se posvetovanj, je član drugih organizacij,..),
- informacijska vloga: opazovalec in zbiralec (spremlja dogajanje, zbira informacije in jih analizira), razširjevalec (sprejete informacije sporoča podrejenim – neposredne ali prirejene), govornik (govori v imenu organizacije, zastopa svojo organizacijo, ustvarja pozitivno podobo svoje organizacije),
- odločevanje: podjetnik (poskuša razvijati in izboljšati svojo organizacijo), reševalec problemov (spopada se z nenadnimi težavami in krizami – konflikti, nezgode,..), razporejevalec razpoložljivih virov (razdeljuje finančna sredstva, kadre, opremo, prostore – s tem usmerja delovanje svoje organizacije), pogajalec (z drugimi organizacijami, če je le možno z osebno prisotnostjo).

Strokovnjaki s področja vodenja in menedžmenta si niso enotni glede pojmov, kot so upravljanje, vodenje, menedžment. Tako denimo Bass (Bass v Kanjuo Mrčela 1996, 13) navaja osnovne vloge voditeljev, ki so omogočanje interakcij med osebami in pozitivnih delovnih odnosov, pospeševanje oblikovanja nalog in delovnih dosežkov, planiranje, organiziranje in vrednotenje opravljenega dela. Kot glavne naloge menedžerja pa navede planiranje, raziskovanje, koordiniranje, ocenjevanje, nadzorovanje, kadrovanje, pogajanja in predstavljanje.

Menedžerske veščine pa niso usmerjene zgolj na vodenje ljudi, pač pa je pri dobrem menedžerju izjemnega pomena, da poseduje tudi teoretična in praktična znanja ter spretnosti. Vse skupaj lahko razdelimo v tri kategorije: tehnična znanja (specifična glede na organizacijo ali disciplino); socialna znanja (se nanašajo na delo z ljudmi, kot je komuniciranje, motiviranje in vodenje); ter strateške veščine (predstavljajo celostno razumevanje organizacije, celote njenih potencialov, ciljev in nalog) (Kanjuo Mrčela 1996, 15).

Slika 4.1: Menedžerske naloge

Vir: Erčulj in Marinšek (1997, 5)

4.4 LASTNOSTI USPEŠNE VODILNE OSEBNOSTI

Ko govorimo o uspešnih osebnostih, imamo v mislih znane osebnosti iz sveta politike, gospodarstva, znanosti, športa, estrade – kratka ljudi, ki so prepoznavni v svojem okolju, s katerimi se poskušamo poistovetiti, poiskati del sebe (ali svojih želja) v njih. Znana ameriška revija *Time* na primer vsako leto izbere sto najvplivnejših ljudi na svetu (*The Most Influential People in The World*). Ti ljudje naj bi vsak na svojem področju delovanja vplivali na nas. Skoraj vsi imajo vsaj nekaj izmed naštetih lastnosti: govorne sposobnosti, reševanje kompleksnih problemov, logično mišljenje, vpogled v lastni miselni proces, intuicijo, duhovitost, komunikativnost, obvladanje zunanje podobe, socialno smelost, empatijo, čut za realno, ekstravertiranost, čustveno stabilnost, čut za lepoto in visok energetski potencial.

Kot ni vsak pedagog dober pedagog, vsak športnik dober športnik, tudi vsak menedžer ni nujno dober menedžer. Seveda ne moremo vseh menedžerjev dati v isti koš, saj je vsak posameznik individuum in zato neponovljiv in unikat. Kljub temu vseeno želimo, da naj bi imel dober menedžer naslednje lastnosti: sposobnost odločanja, sposobnost vodenja, osebno integriteto, entuziazem, ustvarjalnost, pripravljenost, da veliko dela, sposobnost analitičnega razmišljanja, razumevanje sodelavcev, sposobnost prepoznavanja priložnosti, pripravljenost soočiti se z neprijetnimi situacijami, sposobnost hitrega prilagajanja, pripravljenost za prevzemanje tveganja, podjetnost, sposobnost jasnega izražanja, pronicljivost, sposobnost učinkovitega organiziranja, odprtost do novih idej, doslednost, pripravljenost za delo preko delovnega časa, ambicioznost, ciljno usmerjenost, sposobnost lucidnega pisanja, radovednost, spretnost ravnanja s številkami ter sposobnost abstraktnega mišljenja (Erčulj in Marinšek 1997, 9)

Biti menedžer je torej vse prej kot enostavno, saj je menedžer zadolžen za kopico nalog, ki se morajo pod njegovim vodstvom uspešno izvesti. Tako mora menedžer spretno krmariti med znanjem, izkušnjami ter spretnostmi, da lahko čim bolj uspešno opravi zadano nalogo. Da pa uspešno opravijo, morajo poleg osnovne lastnosti, torej sposobnosti vodenja in usmerjanja, imeti še denimo naslednje lastnosti ter sposobnosti:

- da nadzoruje, poverja in ocenjuje naloge ter je hkrati v pomoč pri opravljanju nalog svojim podrejenim,
- da uspešno vodi komunikacijo med zaposlenimi ter zna vzpostaviti zdrav medsebojni odnos med zaposlenimi,
- da zna prilagoditi in organizirati delo in vloge v organizaciji,

- da taktično in razumsko rešuje probleme, hkrati pa uvaja spremembe,
- da krepi delo v skupinah in sestavlja nove time,
- da pozna različne procese, strukture, sisteme in modele,
- da uspešno finančno posluje ter ima jasen in pregleden nadzor nad razporeditvijo in uporabo razpoložljivih sredstev ter virov,
- da pozna pravne zadeve ter varnost pri delu (Everard v Erčulj in Marinšek 1997, 7)

Pomembne osebnostne lastnosti voditeljev so definirali tudi drugi avtorji, tako denimo Ralph Stodgill ugotavlja, da med avtorji različnih teorij osebnostnih lastnosti voditeljev ni skoraj nič soglasja o pomembnih lastnostih, vendar kot najpogostejše pri večini avtorjev navaja: inteligenco in sposobnost, osebnostne lastnosti (npr. prilagodljivost, navdušenje, aktivnost, agresivnost, samozaupanje), fizične lastnosti (energijo, nastop, višino), usmerjenost na delovne naloge (doslednost, iniciativnost) in socialne lastnosti (kooperativnost, upravljalne sposobnosti, sociabilnost) (Kanjuro Mrčela 1996, 20). Podobnega mnenja pa je tudi Duncan, ki meni, da so pomembne: sposobnosti (inteligenca, iznajdljivost, originalnost, verbalne sposobnosti); dosežki (v znanju, izobrazbi, potreba po potrjevanju uspehov); odgovornost; participacija (komunikativnost, kooperativnost, prilagojenost); status (socioekonomski položaj in popularnost) (Duncan v Kanjuro Mrčela 1996, 21).

4.5 TEMELJNE ZNAČILNOSTI MOŠKEGA IN ŽENSKEGA VODENJA (ONA/ON?)

V zgodovini se dolgo ni govorilo o ženskih vprašanjih. Kadar bi bilo treba, je bil pač molk. Ciperle v reviji *Učiteljski tovariš* iz leta 1883 pravi: »'Možu bodeš pokorna' – s temi besedami odločil je Stvarnik ženi nje nalog. Ona ne sme biti gospodovalka, ampak le slušalka«. Prav tako tudi predstavi posledice, ki izhajajo iz izobražene (učene) ženske: učena ženska slej ko prej postane neverna, ki je tudi hudobna, tako postane nesramnica (Jogan 2001, 21). Tako so tisk oziroma mediji imeli velik vpliv na pogled žensk v družbi, ta pa je dolgo časa bil zaničevalen do žensk samih ter njihove vloge v družbi.

Ženske so bile dolgo časa zapostavljene. Za lažje nadaljevanje sta navedeni dve razlagi. Slovar tujk pravi: *seksizem* [ang. sexism] je zapostavljanje pripadnikov nasprotnega spola, navadno žensk (Beranek 2005, 740). Po Joganovi je »seksizem oznaka za celoto prepričanj, stališč, vzorcev delovanj in praktičnih vsakdanjih delovanj, ki temeljijo na strogem ločevanju

dejavnosti po spolu ter podeljujejo posameznikom posebne neenake lastnosti glede na spol« (Jogan 2001, 1).

Če je seksizem zapostavljanje nasprotnega spola ter ločevanje po spolu, pa feminizem stremi k enakopravnosti spolov oziroma »feminizem je gibanje, ki zagovarja politično, družbeno in ekonomsko enakopravnost med spoloma v javnem in zasebnem življenju« (Beranek 2005, 226). Vsekakor pa to ni enostavno, saj je »feminizem moderno-postmoderni politični projekt, ki si je zadal izjemno težko nalogo: spreminjanje vsakdanjega življenja žensk in moških s ciljem politične enakosti« (Jalušič 2002, 18).

Eichler navaja naslednje vidike seksistične znanosti:

- ženske so velikokrat prezrte, vendar pa obstajajo ugotovitve in teorije, izražene v splošnih terminih, ki kažejo uporabnost za vse ljudi;
- ženske so obravnavane, če so povezane z moškimi ali pomembne zanje, ne pa zaradi pomena, ki ga imajo kot človeški subjekti;
- če ta obravnavana oba spola, je po navadi moški kot norma, ženska pa kot deviacija te norme;
- seksistična vsebina se razkriva v seksističnem jeziku (uporabljen je generično »on« in generično »človek«);
- seksistična znanost je polna domnev o moški in ženski naravi; konsekvентno so identični položaji ali obnašanje moških in žensk opisani in analizirani različno, in sicer glede na spol;
- z uporabo seksističnih idej in meril dveh vrst v razlagi rezultatov, seksistična znanost sama prispeva k ohranjanju spolne strukture, iz katere izhaja in na kateri temelji.« (Kanjua Mrčela 1996, 39).

Iz tega nam je lahko jasno, zakaj so ženske manj uspešne od moških v šolstvu, na menedžerskih položajih ter na ostalih področjih dela in življenja. In kje nastajajo razlike med spoloma, če sploh? Raziskave so tudi pokazale, da razlike nastajajo že v otroštvu. Dečki so tako denimo v vrtcu in šoli deležni večje pozitivne in negativne pozornosti, kot deklice (več jih sprašujejo, kritizirajo, več njihovih idej je sprejeti ali ovrženih). Hkrati imajo dečki tudi več spodbud (Kanjua Mrčela 1996, 49).

Powell povzema rezultate raziskav glede spolnih razlik tako: razlik med spoloma v inteligenci ni; pri specifičnih sposobnostih so ugotovljen določene razlike pri otrocih, ki med

odraščanjem izginejo; v socialnih sposobnostih in interesih so razlike redke; razlike pa so v agresivnosti. Na splošno, razlike med spoloma so zelo majhne. Velike pa so razlike v družbenem definiranju posameznikov in posameznic (Kanjuo Mrčela 1996, 47). Prav tako se ženskam pripisujejo nekatere lastnosti, kot so čustvenost, nežnost, odvisnost, kooperativnost, ki so popolnoma nasprotni lastnostim, ki jih pripisujejo moškim, denimo dinamičnost, agresivnost, moč, ambicija.

Kljub vsem številnim raziskavam je število menedžerk še vedno v manjšini v primerjavi z moškimi menedžerji. Čeprav »v analizah fenomena menedžmenta v glavnem ni tematiziran vidik spola – menedžment analizirajo kot spolno nevtralen pojav, to pa zakriva neenaki položaj moških in žensk kot subjektov in objektov menedžmenta« (Kanjuo Mrčela 1996, 9).

Kanjuo Mrčela je posebno pozornost pri predstavljanju položaja žensk v menedžmentu namenila specifičnim problemom menedžerk, ki so: povezanosti stereotipnih predstav o menedžmentu in moških, odnosu podrejenih do menedžerk, stigmatiziranosti menedžerk kot pripadnic manjšinske skupine, usklajevanju poslovnega in zasebnega življenja ter preobremenjenosti, razlikam med plačami menedžerjev in menedžerk, identitetnim vprašanjem menedžerk in stresnosti položaja menedžerk (Kanjuo Mrčela 1996, 10).

Veliko teorij o menedžmentu je vsebovalo implicitni seksizem, s tem se je ukvarjalo veliko avtorjev. Nancy Adler je razvila dva modela vloge žensk v menedžmentu: pristop na podlagi enakosti, kjer je predpostavljeno, da sta spola v menedžmentu enaka in enako sposobna. Adlerjeva ugotavlja, da od žensk pričakujejo asimilacijo – obnašanje, oblačenje in razmišljanje kot moški. Drugi pristop pa temelji na razlikah med moškimi in ženskami, kjer se od menedžerk pričakuje žensko obnašanje in razmišljanje. Vse ostale obravnave se gibljejo med tema dvema modeloma (Kanjuo Mrčela 1996, 34).

Žal pa izkušnje vsakdanjika kažejo, da ni tako enostavno. Do vrha se težko prebijajo tudi izobražene ženske. Nekateri zagovorniki pravijo, naj ženske ohranijo svoj stil vodenja, svoj specifični stil vodenja in naj se ne poskušajo spreminjati oziroma posnemati moške. Trdijo tudi, da ženski čas še prihaja. Kakšen pa naj bi bil ženski stil? Bil bi naj mehkejši, bolj usmerjen na ljudi, emocionalen. Prav tako naj bi ženske imele večjo skrb za sodelavce in naj bi bile bolj povezovalne in ne tekmovalne. Seveda niso vse voditeljice take in prav zaradi takšnega mišljenja, stereotipizacije ter posploševanja nastajajo problemi z razumevanjem stilov vodenja.

Tako se lahko vprašanje o moškem in ženskem stilu lahko razširi na problem moške in ženske identitete ali družbenih vlog, ki naj bi jih spola imela. Enostavno je potrebno pustiti obema spoloma, da sami izbirajo načine vodenja, prav tako obnašanje. To pa pomeni tudi prevrednotenje vlog, ki so bile nekdanj tradicionalno ženske, sploh pa ukinitve dvojnih standardov. V družbenih vlogah, ki jih opravljajo, so lahko ženske in moški podobni, različni ali enaki. In zato lahko domnevamo, da ni moških in ženskih načinov vodenja (Kanjua Mrčela 1996, 36–37).

Ženske se na trgu zaposlovanja in seveda kasneje pri napredovanju srečujejo z mnogimi preprekami. Ena izmed ovir pri napredovanju naj bi bila ta, da ženske »preprosto niso pripravljene (pripravljane) za napredovanje. Ženske napredujejo, ker so dobre v opravljanju svoje specialnosti, menedžerske kariere niso načrtovale in nanjo niso pripravljene. Njihov cilj namreč ni bil napredovanje, ampak najboljše mogoče opravljanje dela. Zato prihajajo v konfliktno situacijo, ki zadevajo način vodenja, osebno počutje in odnose z drugimi« (Kanjua Mrčela 1996, 68).

Splošno gledano je število žensk v primerjavi z moškimi v menedžmentu majhno. Mogoče so razlogi za to tudi težave pri napredovanju, dejstvo pa je, da jih je najmanj na najvišji ravni. Zakaj jih ni, nam Marshallova ponuja šest možnih odgovorov.

Slika 4.2: Stereotipi o ženskih menedžerkah

Predpostavka	Odgovor
1. Ženske se razlikujejo od moških in niso dobre menedžerke.	Ženske so zelo podobne moškim. Razlike so v lastnostih, za katere pravite, da jih bomo potrebovali v prihodnosti. Mogoče bodo menedžerke boljše od menedžerjev.
2. Ženske nimajo enake motivacije za delo kot moški.	Veliko jih ima. Praktične težave stojijo na poti preostalim.
3. Zaradi stereotipov veliko podjetij ni pripravljenih zaposliti menedžerke.	Toda vemo, da stereotipi niso utemeljeni. So nezadosten razlog za izključevanje žensk iz menedžmenta.
4. Tudi ženske verjamejo stereotipom in se tako tudi obnašajo.	Stereotipi omejujejo ženske in moške. Toda mi smo jih ustvarili in mi jih vzdržujemo. Niso neuničljivi.
5. Drugi ljudje nočejo delati z žensko ali zanjo ali pa jim je to težko.	Če ženskam damo več svobode, bodo pokazale svoje sposobnosti. Stereotipi se bodo spremenili in razmerja bodo lažja.
6. Če so ženske zaposlene zunaj doma, njihovi otroci, mož in dom trpijo in kot posledica trpi družba.	To ni res!

Vir: Marshall v Kanjuo Mrčela (1996, 41).

Poleg zgoraj naštetih pa obstajajo tudi drugi stereotipi za pomanjkanje žensk v menedžmentu: družinske obveznosti, pomanjkanje samozavesti, neadekvatno načrtovanje kariere, emocionalna nestabilnost, pomanjkanje neformalnih zvez, manjša geografska mobilnost, več odsotnosti z dela, nizke aspiracije, nižja specifična izobrazba, nerazumevanje poslovnega sveta, stereotip o menedžerkah, pomanjkanje izkušenj v timskih športih, obstoj neformalnih moških mrež, pomanjkanje ženskih zgledov, diskriminacija v zaposlovanju, napredovanju in vodenju, odnos podrejenih, pomanjkanje institucij otroškega varstva, medijske podobe žensk. (Kanjuo Mrčela 1996, 72–78).

Kljub majhnemu številu žensk v menedžmentu pa je zaslediti trend večanja, pa čeprav je rast števila ženskih menedžerk še vedno precej počasna. Vendar so trendi vzpodbudni, najbolj pomembni razlogi za to pa so demografske ter ekonomske narave, veliko vrednost ima tudi javno mnenje. Poleg teh dejavnikov pa ne gre zanemariti niti sprememb v globalnem okolju ter navsezadnje sprememb v menedžmentu. Na področju razlik med menedžerji in menedžerkami je bilo opravljenih veliko raziskav, vendar se po rezultatih večine raziskav

moško in žensko vodenje zelo malo razlikuje. Tako Neadova razlikuje med resnico in špekulativo.

Sally Helgesen je poskušala prikazati podobnosti in razlike med ženskim in moškim stilom vodenja. V levi koloni so po klasični raziskavi Mintzberga moški tipi vodenja, v desni pa je Helgesenova na osnovi opazovanja štirih uspešnih menedžerk oblikovala ženski stil vodenja.

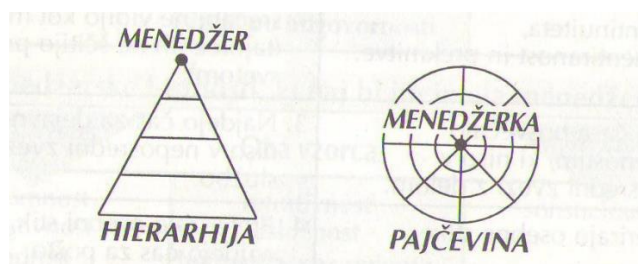
Slika 4.3: Podobnosti in razlike med ženskim in moškim stilom vodenja

Menedžerji (po Mintzbergu)	Menedžerji (po Helgesenovi)
1. Delajo v neusmiljenem tempu in brez premorov.	1. Delajo v enakomernem tempu, z načrtovanimi krajšimi premori.
2. Za delovnik so značilne diskontinuiteta, fragmentiranost in prekinitve.	2. Nenačrtovanih aktivnosti in srečanj ne vidijo kot motnje (tajnice jih ne ščitijo pred svetom).
3. Malo časa posvečajo dejavnostim, ki niso v neposredni zvezi z delom.	3. Najdejo čas za dejavnosti, ki niso v neposredni zvezi s službo.
4. Preferirajo osebne stike.	4. Preferirajo osebni stik, toda najdejo čas za pošto.
5. Vzdržujejo stike z veliko ljudmi zunaj delovne organizacije (kolegi, klienti).	5. Vzdržujejo stike z veliko ljudmi zunaj delovne organizacije (kolegi, klienti).
6. V vsakdanjih prizadevanjih v zvezi s poslovanjem jim zmanjka časa za razmislek.	6. Osrednjo pozornost namenjajo ekologiji vodenja – vselej so navzoči dolgoročni cilji.
7. Identificirajo se s svojo službo.	7. Svojo identiteto vidijo kot kompleksno.
8. Težko izmenjujejo informacije.	8. Načrtujejo čas za izmenjavo informacij

Vir: Kanjuo Mrčela (1996, 87).

Ista avtorica je prikazala tudi razliko v menedžerski strukturi, ki jo spola uporabljata.

Slika 4.4: Menedžerska struktura moških in žensk

Vir: Kanjuo Mrčela (1996, 88).

Za moške je značilna hierarhična struktura, za ženske pa struktura pajčevine. Helgesenova tako zagovarja dejstvo, da je ženski princip kot krožni proces. Menedžerka je postavljena v center, ne na vrh. Pri tem se sklicuje na moško in žensko psihologijo, način razmišljanja in fantazije. Vire razlik med spoloma razvijamo v otroštvu. Deklicam je pomembno sodelovati, dečkom pa zmagovati.

Zelo podobna je situacija tudi v šolstvu, saj so zelo dolgo bile šole domena moških. Sedaj se spreminja tudi to. Tipičen primer spreminjanja spolnih režimov institucij je osnovna šola. V prevladujoči meri poučujejo ženske, torej učiteljice, vendar »vedno ni bilo tako. Pred letom 1869 pri nas žensk med učitelji v šolah (kolikor so javne šole sploh obstajale) sploh ni bilo, kar pomeni, da je bila šola močno spolno zaznamovana institucija moških« (Antič Gaber, 2015, 13). Vendar se je z leti struktura po spolu zaposlenih v šolah spreminjala: pred drugo svetovno vojno je bilo v osnovni šoli med učiteljskim kadrom že 65% žensk, leta 1950 že 78,5%. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja se je delež gibal okoli 85%. Danes pa je osnovna šola najbolj feminiziran del šolskega sistema – delež žensk se giblje med 95 in 98 odstotki. Lahko rečemo, da je šolstvo eno izmed redkih področij, kjer so ženske v številčnem razmerju prevladale nad moškimi.

Za delovanje v izobraževalnih ustanovah vsi zaposleni na učiteljskih ali profesorskih mestih potrebujejo ustrezno izobrazbo. V Evropi so se prve univerze pojavile v srednjem veku, vendar je bil dostop do njih omejen in so pravico do šolanja imeli samo izbranci. Med izbranci pa dolga leta ni bilo ženska, saj so jim mnoge države stoletja prepovedovale vstop na univerzo, še prej pa so jim odrekale pravico do osnovnega in srednjega šolstva. Tako je bila ženskam dolga stoletja kršena osnovna pravica do izobraževanja. Za primerjavo je prikazana tabela, ki prikazuje, kdaj so v različni državah ustanavljali univerze in kdaj so lahko ženske prvič vstopile na univerzo.

Tabela 4.1: prvi vstop žensk na univerzo po državah

Država	leto ustanovitve prve univerze	leto dovolitve študija ženskam
Velika Britanija	12. stoletje	1876
Francija	1257	1862
Nemčija	1338	1908
Poljska	1364	1897
Nizozemska	1575	1871
ZDA	1636	1833
Rusija	1755	1917
Norveška	1813	1882
Grčija	1837	1890
Avstralija	1851	1881
Pakistan	1882	1920
Kitajska	1895	1905

Noordenbos v Jogan (2001, 83).

Iz tabele je razvidno, da je bilo za ta korak potrebno tudi več kot pol tisočletja! Več kot očitno je, da so bile univerze moške trdnjave vse do konca 19. stoletja, oziroma: »ženske prevladujejo na nižjih ravneh izobraževanja, na višjih in prestižnejših pa so moški« (Antič Gaber 2015, 13).

In kakšne so spremembe, ki lahko vplivajo na povečanje števila menedžerk? Podjetja morajo upoštevati enakopravno zaposlovanje, napredovanja, načrtovanje kariere, delovne razmere, dopuste, izobraževanja, informiranje. Ženske se morajo truditi za izobraževanja, paziti pri načrtovanju lastne kariere, pravilno opravljati menedžerske naloge, primerno usklajevati ženske in menedžerske vloge (Kanjua Mrčela 1996, 163–165).

5 REZULTATI

Študij literature, poglobljeno proučevanje različnih dejavnikov ter intervjuji prikazujejo zanimive ugotovitve, ki so nas pripeljale do zaključkov. Tako bomo v tem poglavju na osnovi rezultatov in raziskav potrdili oziroma ovrgli naši postavljeni hipotezi naloge.

Hipoteza 1 (H 1): Od začetka šolstva do danes so pri vodenju šol v Mežiški dolini imeli prevlado moški.

V Mežiški dolini je bilo (in je) 69 upravnikov in ravnateljev. Od tega je šole vodilo in jih še vodi 59 moških in deset žensk.

Iz tega je dovolj razvidno, da so moški v izraziti prevladi nad ženskami kot ravnatelji osnovnih šol v Mežiški dolini. S tem pregledom dokumentacije in podatkov je naša prva hipoteza (H1), ki pravi, da so od začetka šolstva do danes pri vodenju šol v Mežiški dolini prevladovali moški, pravilna in potrjena.

Hipoteza 2 (H2): Vpliv na šolstvo v Mežiški dolini ima njena geografska lega.

Na osnovi intervjujev, ki smo jih opravili ter opisa dejstev v poglavju 3.1., ki opisuje razmere v osnovnih šolah v Mežiški dolini danes, ter v poglavju 3.5., lahko potrdimo, da je hipoteza H 3 potrjena.

6 ZAKLJUČEK

Z našo nalogo smo želeli dodati kamenček v mozaik poznavanja šolstva v Mežiški dolini. Dolini, ki je do nedavnega veljala za bogato, a hkrati tudi onesnaženo. Zaradi prenehanja obratovanja Rudnika Mežica ter ekonomskih spremembah lastništva v celotni dolini, so se razmere spremenile.

Ljudje pa so ostali. Ljudje s svojimi družinami, s svojimi otroci. Žal se zaradi pomanjkanja delovnih mest (in tudi zaradi drugih razlogov) vse več mladih seli drugam. Mogoče bo naša naloga vsaj malo pripomogla k temu, da sploh začnemo razmišljati o vzrokih izseljevanja njenih prebivalcev. Tu smo se dotaknili problema dnevnih prevozov v šole na drugi strani meje (če politične meje sploh še obstajajo) ter tudi stalnega preseljevanja na avstrijsko Koroško.

Zaradi zmanjševanja števila otrok zapirajo podružnične šole. Število oddelkov na matičnih šolah pada, tako pada število zaposlenih – in zopet smo pri selitvah in iskanju novih možnosti kje drugje.

Naša naloga vsebuje razvoj šolstva in kronološki pregled vseh upravnikov in ravnateljev osnovnih šol v Mežiški dolini od nastanka do danes. Na osnovi tega pregleda smo tudi ugotavljali razmerja vodstvenih delavcev in zaposlenih nasploh po spolu.

Ugotavljamo, da ženske vedno bolj enakopravno prevzemajo vodenje šol v primerjavi s preteklostjo.

Zadnje čase je šolstvo v Sloveniji vroča tema, zato je še kako aktualno raziskovati zgodovino šolstva na Slovenskem v celoti, kot tudi v posameznih pokrajinah Slovenije, tako kot smo storili to mi – na Koroškem.

Pravijo, da kdor ne pozna zgodovine, tudi nima prihodnosti. Zgodovina našega šolstva sega par stoletij nazaj. Izobraževanje se je najprej začelo v jezikih narodov, ki so nam vladali, in ne v slovenskem jeziku. Večinoma je bil to nemški jezik. Ker Koroška leži ob slovensko-avstrijski meji, lahko iščemo primerjavo nekoč in danes: tudi danes se vse več posameznikov in družin odloči za šolanje v nemškem jeziku, predvsem iz ekonomskih razlogov.

Raziskovanje je aktualno tudi zaradi tega, ker se pojavlja vedno več kritikov slovenskega šolstva. Žal ga nekateri premalo poznajo. Malokdo tudi pozna zgodovino šolstva, saj ga kar nekako zanemarjajo in dajejo v nič. Če bi se pozanimali samo malo preko meje, bi lahko spoznali razmere pri nas in v tujini tudi iz drugega zornega kota.

V šolstvo uvajamo nove in nove reforme. Nekatere uspešne, druge malo manj. Res je treba skrbeti za neprestani razvoj in kvaliteto, ampak včasih bi lahko pogledali tudi v svojo zgodovino in ne samo črpali in preslikavali oblike šolstva iz drugih držav, predvsem skandinavskih. Tudi v našem preteklem izobraževanju je bilo kar nekaj uspešnih metod, ki bi jih z osvežitvami zopet lahko uporabili.

Res nas je Slovencev malo v primerjavi z ostalimi narodi. Zelo radi posegamo po tujih izrazih, ki postajajo del našega vsakdana, in vse več jih je. Če se bo to nadaljevalo s tako hitrostjo, kot do sedaj, se bo slovenščina hitro spremenila v nekako mešanico vseh mogočih jezikov. Spomin na lep slovenski jezik pa bo ostal zapisan samo še v zgodovini.

Želimo, da naša naloga pomaga pri razumevanju razvoja šolstva od nekoč do danes ter morebiti pripomore tudi k rešitvi kakšnega problema.

7 LITERATURA

- Antić Gaber, Milica, Živa Humer, Slavko Gaber, Jasna Podreka, Sara Rožman, Irena Selišnik, Iztok Šori, Veronika Tašner in Pavel Zgaga. 2015. *Zahtevna razmerja: spol, strukturne ovire in priložnosti*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Bečaj, Janez. 1985. Dober učitelj – nedosegljiv ideal. *Sodobna pedagogika* 36 (7-8): 318-321).
- Beg, Ante. *Slovensko šolstvo na Koroškem v preteklem stoletju*. Ljubljana: samozaložba.
- Beranek, Mirjam, ur. 2005. *Priročni slovar tujk*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Colnar, Peter. 2015. *Slovenska kronika tisočletja. Od Karantanije do desete vlade samostojne Slovenije*. Kranj: samozaložba.
- Dolinšek, Maks. 1968. *Tri doline v koroški zgodovini. 720 let Ravne na Koroškem*. Ravne na Koroškem: Mestna konferenca SZDL.
- Erčulj, Justina in Silvo Marinšek. 1997. *Kaj je menedžment in kdo je menedžer*. Ljubljana: Šola za ravnatelje.
- Ferjan, Marko. 2005. *Management izobraževalnih procesov*. Kranj: Moderna organizacija.
- Gabrič, Aleš, Vilma Brodnik in Prevodnik Marjan. 2006. *Pol stoletja Zavoda Republike Slovenije za šolstvo: zbornik ob 50-letnici delovanja*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Hojan, Tatjana in France Ostanek. 1970. *Žensko šolstvo in delovanje učiteljic na Slovenskem : razstava v Slovenskem šolskem muzeju : pod pokroviteljstvom tovarišice Lidije Šentjurg članice sveta federacije*. Ljubljana:
- ISJ ZRC SAZU: Slovar slovenskega knjižnega jezika. 2000. Dostopno prek: http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=mened%C5%BEer&hs=1 (17. julij 2016).
- Jalušič, Vlasta. 2002. *Kako smo hodile v feministično gimnazijo*. Ljubljana: Vlasta Jalušič in Založba /*cfž
- Jogan, Maca. 2001. *Seksizem v vsakdanjem življenju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kanjuo Mrčela, Aleksandra. 1996. *Ženske v menedžmentu*. Ljubljana: ČZP Enotnost Ljubljana.

- Kavčič, Bogdan. 1991. *Sodobna teorija organizacije*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Kolar, Marjan, ur. 1968. *720 let Ravne na Koroškem*. Ravne na Koroškem: Mestna konferenca SZDL.
- Kolečnik, Maja, ur. 2013. *Praznujemo: povezani, prepoznavni in varni vstopamo pripravljeni v svet. Zbornik ob 50-letnici OŠ Franja Goloba Prevalje*. Prevalje: OŠ Franja Goloba Prevalje.
- Kranzmayer, Eberhard. 1958. *Ortsnamenbuch von Kärnten II*. Celovec: Geschichtsvereines für Kärnten.
- Krivograd, Alojz, ur. 2005. *Koroški zbornik IV*. Ravne na Koroškem, Slovenj Gradec: Zgodovinsko društvo za Koroško.
- Kukovica, Franc. 2002. *Dvojezična ljudska šola na Koroškem od začetka do danes*. Celovec: Strokovno pedagoško združenje.
- Lasbaher, Franček. 1996. *Koroško šolstvo od preteklosti do sedanjosti : ob 40-letnici Zavoda za šolstvo*. Slovenj Gradec: Zavod Republike Slovenije za šolstvo, organizacijska enota Slovenj Gradec.
- Lasbaher, Franček. 2003. *Vpogled v koroško kulturno in šolsko kroniko*. Prevalje: Osnovna šola; Slovenj Gradec: Zavod RS za šolstvo, Koroška enota.
- Lednik, Štefan. 1994. *Mežica 1994*. Mežica: samozaložba.
- Lesnik, Ivanka, ur. 2006. *Mežiška šola včeraj in danes*. Mežica: OŠ Mežica.
- Makarovič, Marija in Ivan Modrej. 1986. *Črna in Črnjani*. Črna na Koroškem: Krajevna skupnost Črna na Koroškem.
- Malle, Augustin. 1988. Problematika dvojezičnega šolstva na Koroškem. Okrogla miza, 14. 1. 1988 na Filozofski fakulteti v Ljubljani. *Sodobna pedagogika* 39 (3-4): 97-122.
- Marrou, Henri Irénée. 2015. *Krščanska vzgoja v antiki*. Ljubljana – Šentvid: Inštitut za raziskovanje in evalvacijo šolstva.
- Mesec, Blaž. 1992. *Menedžment in organizacija v socialnem delu*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Mohorič, Ivan. 1954. *Industrializacija Mežiške doline*. Maribor: Založba Obzorja.
- Möderndorfer, Vinko. 1926. *Boji in napredek mežiških rudarjev*. Ljubljana: Krajevna organizacija JSDS in KDZ v Mežici.

- Mrdavšič, Janez. 1988. *Krajevna in domača imena v Črni na Koroškem in njeni širši okolici*. Ravne na Koroškem: Koroška osrednja knjižnica »Dr. Franc Sušnik«: Kulturna skupnost: Raziskovalne skupnosti koroških občin.
- Novak, Bogomir. 1995. *Šola na razpotju*. Radovljica: Didakta.
- Oder, Karla, ur. 2006. *Po poteh koroške kulturne dediščine Občine Prevalje in Mestne občine Pliberk : monografija*. Prevalje: Občina Prevalje.
- Okoliš, Stane. 2009. *Zgodovina šolstva na Slovenskem*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.
- Osojnik, Miroslav, ur. 1998. *Ravne na Koroškem. 750 let prve pisne omembe*. Ravne na Koroškem: Občina Ravne – Prevalje.
- OŠ Črna – skupaj zmoremo. 2016. *Letni delovni načrt*. Dostopno prek: <http://www.os-crna.si/files/2011/10/LDN-2015-16.pdf> (3. junij 2016).
- OŠ FRANJA GOLOBA PREVALJE. 2016. *Osnovna stran*. Dostopno prek: <http://os-prevalje.mojasola.si/Informacije%20o%20oli/Informacije%20o%20%C5%A1oli.aspx> (3. junij 2016).
- OŠ Juričevega Drejčka. *Domov – OŠ Juričevega Drejčka*. Dostopno prek: <http://osjd.mojasola.si/default.aspx> (17. avgust 2016).
- OŠ Koroški jeklarji. 2016. *O šoli*. Dostopno prek: <http://koroskijeklarji.mojasola.si/sola/default.aspx> (3. junij 2016).
- OŠ MEŽICA. 2016. *Publikacija OŠ Mežica*. Dostopno prek: http://os-mezica.mojasola.si/olska%20gradiva/Publikacija%20O%C5%A0%20Me%C5%BEica%2015_16.pdf (3. junij 2016).
- OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem. 2016. *Organi upravljanja*. Dostopno prek: <http://www.os-prezih.si/index.php/zaposl/organi-upravljanja> (3. junij 2016).
- Pleterski, Andrej. 1997. *Mitska stvarnost koroških knežjih kamnov*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti.
- Poberžnik, Rajko, ur. 1965. *Med Peco in Pohorjem*. Maribor: Založba obzorja Maribor.
- Prežihov Voranc. 1976. *Izbrano delo III*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Pristavnik, Alojz. 1997. *Pregled zgodovine osnovnega šolstva na Ravnah na Koroškem*. Ravne na Koroškem: OŠ Prežihovega Voranca Ravne na Koroškem.

- Puntschart, Paul. 1899. *Herzogseinsetzung und Huldigung*. Leipzig: Verlag von Veit & Comp.
- Rus, Marija, ur. 2011. *Setve in žetve znanja v črnjanskih logih. 200 let šolstva v Črni na Koroškem*. Črna na Koroškem: Osnovna šola Črna na Koroškem.
- Schmidt, Vlado. 1988a. *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem. Del 1*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- --- 1988b. *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem. Del 2*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- --- 1988c. *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem. Del 3*. Ljubljana: Delavska enotnost.
- Šavli, Jožko. 1990. *Slovenska država Karantanija*. Koper: Lipa; Dunaj: Editiones Veneti; Ljubljana: Karantanija.
- Štrucl, Ivo, ur. 1965. *300 let mežiški rudniki*. Mežica: Društvo rudarskih, metalurških in geoloških inženirjev in tehnikov.
- Šverc, Alenka, Janez Mežan, Mojca Škrinjar, Andreja Barle Lakota, Erika Rustja, Stane Okoliš, Ksenija Švalj in Vincenc Filipčič. 2007. *Slovensko šolstvo včeraj, danes, jutri*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Ude, Alojz. 1955. *Zgodovina slovenskega pouka na koroških ljudskih šolah*. Ljubljana: Zveza pedagoških društev LR Slovenije.
- Valant, Milan. 1987. *Krajevna zgodovina slovenske Koroške*. Ljubljana: samozaložba.
- Vončina, Marijan. 2011. *Mežica skozi čas*. Mežica: Občina Mežica.
- Zadnikar, Marjan. 1988. *Gospa Sveta in Gosposvetsko polje*. Celovec: Mohorjeva založba.
- Občina Ravne na Koroškem. 2012. *ZGODOVINA****. Dostopno prek: <http://www.ravne.si/index.php?site=vsebine&kat=30041&lang=1&parent=30040> (3. julij 2016).
- Židan, Alojzija. 2015. *Temeljne značilnosti postmoderne didaktike družboslovja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.